

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом

НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПІДПРИЄМСТВА

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.617.01.06 ПЗ

Розробив: студент 2 курсу, групи 218-ЕП-Д24
спеціальності 051 «Економіка»
(роботу виконано самостійно, відповідно до
принципів академічної доброчесності)

_____ Герман СМЕЛЬЯНОВ
(підпис)

Керівник: професор, д-р. екон. наук
Наталія КАЛИЧЕВА

Рецензент: професор, д-р. екон. наук
Олена ДИКАНЬ

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом

Рівень вищої освіти: магістр

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри,
професор, д-р екон. наук

Володимир ДИКАНЬ

«___» _____ 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ Ємельянову Герману Васильовичу

1 Тема «Напрями екологічного розвитку сільськогосподарського підприємства»
керівник Каличева Наталія Євгеніївна, д-р екон. наук, професор
затверджені розпорядженням по економічному факультету
від «27» лютого 2025 року № 59/25

2 Строк подання студентом закінченої роботи «06» січня 2026 року

3 Вихідні дані: Баланс (форма № 1) ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр.

Звіт про фінансові результати (форма № 2) ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр.

Звіт з праці ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр

Звіт про наявність та рух основних засобів ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр.

Звіт про рух грошових коштів ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр

Звіт про наявність та рух трудових ресурсів, структура працівників ПП «Сільго-Сервіс» за 2020-2024 рр

Науково-методична література

Статистична інформація

Періодичні видання

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1 Екологічні аспекти розвитку сільського господарства

2 Аналіз виробничо-господарської діяльності ПП «Сільго-Сервіс»

3 Обґрунтування напрямів екологічного розвитку підприємств сільського господарства

5 Перелік графічного матеріалу

1 Мета, об'єкт та предмет дослідження

2 Ключові принципи концепції сталого розвитку

3 Основні складові сталості підприємств сільського господарства

4 Екоінноваційні механізми виробничих процесів

5 Інновації в аграрному секторі

6-9 Аналіз господарської діяльності ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

10 Складові стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємств

11 Стратегічні цілі стратегії інноваційного розвитку підприємств сільського господарства

12 Порядок формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства

13 Вплив різних сільськогосподарських рослин на родючість ґрунтів

14 Соя сорту Галлек

15-16 розрахунки ефективності вирощування сої

6 Консультанти окремих розділів

Розділ	Прізвище, ініціали, посада та науковий ступінь консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання «24» лютого 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Строк виконання етапів	Примітка
1 Екологічні аспекти розвитку сільського господарства	27.03.2025	викон.
2 Аналіз виробничо-господарської діяльності ПП «Сільго-Сервіс»	14.05.2025	викон.
3 Обґрунтування напрямів екологічного розвитку підприємств сільського господарства	06.10.2025	викон.
Висновки	21.11.2025	викон.
Графічна частина	05.12.2025	викон.

Студент _____ Герман ЄМЕЛЬЯНОВ

Керівник _____ Наталія КАЛИЧЕВА

Зміст

Вступ	6
1 Екологічні аспекти розвитку сільського господарства	10
1.1 Концепція сталого розвитку як основа екологічного розвитку сільського господарства	10
1.2 Екоінновації: основні поняття	22
1.3 Роль екоінновацій у розвитку сільського господарства	30
Висновки до розділу 1	39
2 Аналіз виробничо-господарської діяльності ПП «Сільго-Сервіс»	41
2.1 Аналіз обсягу реалізації продукції (послуг) ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років	41
2.2 Аналіз ефективності використання трудових ресурсів пп «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років	43
2.3 Аналіз стану та ефективності використання основних засобів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років	47
2.4 Аналіз операційних витрат діяльності ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років	58
2.5 Аналіз фінансових результатів діяльності ПП «Сільго-Сервіс»	63
Висновки до розділу 2	66
3 Обґрунтування напрямів екологічного розвитку підприємств сільського господарства	68
3.1 Особливості впровадження екоінновацій в агропромислових підприємствах	68
3.2 Формування стратегії інноваційного розвитку підприємств сільського господарства	80

					МРЕ.617.01.06 ПЗ			
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата				
Розроб.		Ємельянов			Напрями екологічного розвитку сільськогосподарського підприємства	Літ.	Арк.	Аркуші
Перевір.		Каличева					4	109
Рецензент						УкрДУЗТ 4		
Н. Контр.		Назаренко						
Затверд.		Дикань						

3.3 Економічне обґрунтування ефективності екологічно-орієнтованого розвитку підприємства сільського господарства	86
Висновки до розділу 3	97
Висновки	99
Список використаних джерел	103

					МРЕ. 617.01.06 ПЗ	5Арк.
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дат		

Вступ

Актуальність теми. Сільське господарство займає провідне місце в національній економіці, відіграючи ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та постачаючи сировину для промислових галузей.

Сьогодні вже стало очевидним, що інтенсифікація аграрного виробництва, яка з одного боку сприяла зростанню продуктивності галузі, з іншого – призвела до низки негативних ефектів, викликавши екологічну кризу. Основною проблемою є порушення економічно обґрунтованого балансу між площами орних земель, природними кормовими угіддями та лісовими насадженнями, що впливає на стійкість агроландшафтів. До цього додається нехтування науково обґрунтованими системами ведення сільського господарства в окремих регіонах, слабкий контроль за дотриманням сівозмін, неналежне використання органічної й хімічної меліорації, а також руйнування меліоративних мереж для зрошення та осушення.

Наслідком таких процесів є погіршення екологічного стану за багатьма показниками, що зрештою позначається на якості сільськогосподарської продукції та здоров'ї людей. З огляду на те, що сільське господарство є однією з найбільш уразливих галузей до антропогенного впливу, охоплює значні території й безпосередньо впливає на здоров'я споживачів, питання екологічної безпеки аграрної продукції та впровадження екологічно орієнтованих методів господарювання в аграрних підприємствах залишається актуальним і надзвичайно важливим.

Екологічні аспекти розвитку підприємств сільського господарства охоплюють вплив на навколишнє середовище, включаючи забруднення води, ґрунтів і повітря парниковими газами, які утворюються внаслідок використання добрив та діяльності тваринництва.

Екологізація виробничих процесів сільськогосподарських підприємств передбачає сукупність заходів і дій, спрямованих на ефективне управління

природними ресурсами, покращення стану довкілля та інтеграцію екологічних принципів у виробництво. Найважливішим аспектом цього є включення екологізації до інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору.

Впровадження інновацій може здійснюватися за рахунок запровадження систем екологічного та економічного менеджменту, а також використання сучасних технологічних і організаційно-адміністративних рішень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Кваліфікаційна робота виконувалася у рамках і за тематикою наукових досліджень, що проводяться на кафедрі «Економіка та управління виробничим і комерційним бізнесом» Українського державного університету залізничного транспорту.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних основ та створення науково-практичних рекомендацій для підвищення ефективності управління екологічним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішення наступних взаємозалежних **завдань**:

- розробити та уточнити концепцію сталого розвитку сільськогосподарської галузі як ключового чинника формування національної економіки;
- обґрунтувати основи концептуального підходу до управління екологічним розвитком сільськогосподарських підприємств;
- визначити роль екоініновацій у розвитку аграрних підприємств;
- проаналізувати сучасний стан та специфіку управлінських підходів до розвитку сільськогосподарських підприємств України;
- сформулювати стратегію інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств;
- розкрити підходи до системи управління екологічним розвитком підприємств у сільському господарстві.

Об'єктом дослідження є процеси управління екологічним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження охоплює економічні відносини, пов'язані з удосконаленням методологічних інструментів та організаційно-економічних механізмів управління екологічним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Інформаційною основою роботи є публікації провідних вітчизняних і зарубіжних авторів щодо ефективності управління екологічним розвитком підприємств сільського господарства, дані фінансової і статистичної звітності підприємств, ресурси Інтернету, що відображено у джерелах [1-70] наведених у списку використаних джерел, а також інформація, отримана в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково-педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями (найсучасніша інформація дослідницького, інноваційного характеру), дозволена для використання автору роботи виключно при виконанні тільки цієї кваліфікаційної роботи.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань у кваліфікаційній роботі використано такі методи наукових досліджень: системний підхід та діалектичний метод пізнання для дослідження питань, пов'язаних із управлінням розвитком сільськогосподарських підприємств. Виконано всебічний аналіз наукової літератури, присвяченої економічному розвитку в аграрному секторі та екологічному управлінню сільськогосподарськими підприємствами.. Використано статистичні методи для аналізу економічних показників, фінансових звітів і метрик ефективності, що забезпечило кількісну оцінку економічного стану сільськогосподарського підприємств.

Наукова новизна полягає у тому, що полягає в розширенні вже відомих і формуванні нових теоретичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій для вдосконалення управління екологічним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що теоретичні та методичні аспекти дослідження доопрацьовані до рівня конкретних

пропозицій і практичних розробок. Вони можуть стати основою для прийняття управлінських рішень у сфері менеджменту екологічного розвитку сільськогосподарських підприємств з акцентом на стабілізацію національної економіки.

Результатами роботи автора є формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства із врахуванням екологічних орієнтирів їхнього розвитку.

Публікації. За темою роботи опубліковано статтю у збірнику наукових праць «Вісник економіки транспорту і промисловості» загальним обсягом 16 сторінок (у співавторстві).

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати кваліфікаційної роботи доповідалися на 85-й студентській науково-технічній конференції СНТК Українського державного університету залізничного транспорту (10-11 грудня 2025 р., м. Харків).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел.

У першому розділі розкрито питання екологічного розвитку сільського господарства, також розроблено обґрунтовану методологічну базу для менеджменту екологічного розвитку сільськогосподарських підприємств України в сучасних ринкових умовах.

У другому розділі проведено аналіз господарської діяльності підприємства сільського господарства ПП ПП «Сільго-Сервіс»

У третьому розділі було сформовано стратегію інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств з метою розв'язання питання вибору показників для ефективного управління їхнім екологічним розвитком.

1 Екологічні аспекти розвитку сільського господарства

1.1 Концепція сталого розвитку як основа екологічного розвитку сільського господарства

Підприємства аграрного сектору економіки, за даними державної служби статистики України, протягом останніх років не підвищили обсяги виробництва сільськогосподарської продукції.

Необхідно зауважити, що виробництво сільгосппродукції не завжди є економічно вигідним для виробників. На процес її виготовлення впливає низка факторів, зокрема: наявність великого досвіду спеціалістів галузі, впровадження ефективної системи менеджменту на підприємствах, застосування ресурсоощадливих і екологічно безпечних технологій, попит на продукцію на ринку, якість та сертифікація сільськогосподарських товарів, належний рівень маркетингової діяльності, а також системи внутрішнього та зовнішнього контролю за функціонуванням підприємства.

Лише ті підприємства, які виробляють продукцію відповідно до міжнародних стандартів серії ISO 9000 та інших вимог, можуть забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції. Сертифікація дає можливість реалізовувати не тільки сировину, а й готову продукцію, що стає реальнішим за умов інтеграції системи екологічного менеджменту в загальну систему управління підприємством.

Світова практика вказує на щорічне підвищення вимог до еколого-економічної політики країн. Відсутність такої системи в аграрному секторі знижує обсяги зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією через посилення вимог до якості, сертифікації товарів і послуг, що враховують вплив виробництва на довкілля.

Екологічне сільськогосподарське виробництво має охоплювати всі етапи технологічного циклу: від виробництва та транспортування до переробки,

зберігання й доставки до споживача. Відповідність продукції міжнародним екологічним стандартам позитивно впливає на експортні потенціали України.

Впровадження технологій органічного виробництва сільгосппродукції сприятиме відтворенню родючості ґрунтів, збереженню довкілля, підвищенню ефективності та прибутковості виробництва, зміцненню експортного потенціалу країни, а також забезпеченню споживачів екологічно чистою продукцією. Це також сприяє зміцненню іміджу України як виробника та експортера екологічно безпечних продуктів [61].

Відповідно до міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), органічне виробництво базується на забезпеченні збереження довкілля та унеможливлення використання хімічно синтезованих добрив і пестицидів. Основна мета – виробництво екологічно чистої продукції, підтримання родючості ґрунтів, використання відновлювальних ресурсів і зменшення забруднення навколишнього середовища. Щороку світовий ринок спостерігає приріст екологічно чистої продукції, який у середньому досягає 25%, причому в ЄС – близько 15%. Найбільший попит на такі товари зафіксовано в Німеччині, Італії та Франції.

Україна має значний земельний ресурс для розвитку органічного сільськогосподарства, проте його розвиток ускладнений відсутністю адекватного законодавчого регулювання. Цей аспект ускладнює впровадження стимулюючих механізмів і створення умов для відновлення природних ресурсів. Запровадження системи екологічного менеджменту в управління аграрними підприємствами сприяє прийняттю оптимальних рішень щодо методів господарювання, вибору технологій виробництва і забезпечує оцінку їх впливу на довкілля [13].

Необхідними умовами ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у системі екологічного менеджменту є розробка чіткої екологічної політики та сертифікація продукції згідно зі стандартами ДСТУ ISO 9000 і її виробництво за вимогами стандарту ДСТУ ISO 14000.

Систематичне оцінювання результатів діяльності підприємств, впроваджених технологій та методів виробництва також є важливим елементом. Ефективність роботи системи екологічного менеджменту, вплив підприємства на природне середовище оцінюються через регулярне проведення екологічного аудиту. Паралельно відбувається постійне вдосконалення якості виробництва, що позитивно впливає на економічні результати діяльності. Такий підхід до управління дозволяє забезпечити безперервний аналіз та оптимізацію рішень, зокрема вибір науково обґрунтованих моделей виробництва, що допомагає мінімізувати витрати ресурсів і підвищити ефективність виробничого процесу.

Для виходу аграрних підприємств із кризи необхідно інтегрувати систему екологічного менеджменту до загальної системи управління.

У Європейському Союзі реалізуються низка екологічних стратегій, які включають виведення з експлуатації еродованих земель із компенсацією фермерам втрат доходів. На таких землях вирощуються нехарчові культури, зокрема ріпак для виробництва біодизеля або біомаса для енергетичних цілей. Інші напрямки передбачають виплату дотацій за зниження використання мінеральних добрив і пестицидів, стимулювання екстенсивного землеробства і використання природної родючості ґрунтів. Третій напрям полягає в підтримці спеціальних агроекологічних заходів, які сприяють стійкому сільському розвитку.

Надмірне застосування хімікатів, мінеральних добрив та генетично модифікованих організмів у сільськогосподарському виробництві негативно впливає на природні ресурси, особливо водні. Великі обсяги води використовуються для зрошення, а хімічні речовини забруднюють водні джерела. У ЄС заходи попередження та компенсації за забруднення здійснюються за рахунок забруднювача. Держави виділяють значні фінансові ресурси для підтримки екологічно безпечного розвитку аграрного комплексу, жорстко контролюючи застосування екологонебезпечних засобів, захист ґрунтів, водних ресурсів і розвиток біорізноманіття.

Міжнародний досвід демонструє, що ринкові механізми можуть бути ефективними для досягнення цілей сталого розвитку. Цінові сигнали стимулюють суб'єктів підприємницької діяльності до прийняття екологічно спрямованих рішень, поєднуючи прибутковість із досягненням екологічних цілей. Основні ринкові інструменти такі: система платежів за забруднення, торгівля дозволами на забруднення, депозитарно-компенсаційна система, зменшення ринкових бар'єрів, ліквідація державних субсидій і система інформаційного забезпечення. Ефективність використання природних ресурсів можлива лише за умови поєднання економічних та організаційних форм господарювання, спрямованих на максимізацію обсягів продукції при мінімальних ресурсозатратах і впливі на довкілля.

Рациональне природокористування забезпечується завдяки впровадженню ефективних економічних механізмів управління природними ресурсами, запровадженню ресурсозберігаючих та маловідходних технологій, а також систем контролю за їх використанням і станом довкілля. Світова практика демонструє, що екологічний менеджмент базується на ефективності економічного механізму природокористування, який є поєднанням регулюючих елементів обмежувального характеру зі стимулюючими. Це створює сприятливі умови для збереження екології та впровадження безпечних для природи технологій.

Ключовим фактором раціонального використання природних ресурсів є застосування економічних методів управління. Має бути забезпечена економічна відповідальність за використання природних багатств, передбачене матеріальне заохочення підприємств до інновацій у сфері науки і техніки. Водночас необхідно застосовувати як заохочувальні заходи, так і санкції за недотримання норм природокористування [46].

Зважаючи на еколого-економічну ситуацію в Україні, важливо створити економічний механізм, здатний впливати безпосередньо на джерела забруднення. На думку багатьох економістів, саме цей механізм дозволяє вдосконалити екологічну політику, регулювати ціни й компенсувати недоліки

ринкових механізмів, зокрема тих, що пов'язані з недостатньою оцінкою втрат від забруднення чи вигод від їх зменшення.

Рівень забруднення довкілля значною мірою залежить від технологічної досконалості виробничих процесів, екологічної спрямованості обладнання та його технічного стану. Важливим для України є застосування економічних інструментів у сфері природоохоронної діяльності, таких як плата за користування природними ресурсами й за забруднення довкілля. Крім того, слід заохочувати підприємства до використання маловідходних і ресурсозберігаючих технологій. Участь у забрудненні навколишнього середовища повинна стати економічно не вигідною для бізнесу.

Конкурентоспроможність економіки України може бути підвищена шляхом раціоналізації споживання природних ресурсів і скорочення шкідливих викидів. Перехід до екологічно орієнтованого економічного розвитку спричинений багатьма факторами. Зокрема, це глобальні екологічні проблеми, які турбують провідні держави; наявність транскордонних екологічних викликів, що дають можливість Україні займати активну позицію в міжнародних екологічних програмах; перспектива залучення інвестицій через вдосконалення виробничих процесів із зниженням енерго- та матеріалоємності продукції; а також потужний науковий потенціал країни у сфері виробництва екологічно чистої продукції.

Екологізація економіки включає випуск екологічно безпечної продукції, яка відповідає міжнародним стандартам, стає базисом концепції сталого розвитку, основні компоненти якої включають гармонійне врахування інтересів суспільства, економіки й екології.

Впровадження принципів сталості сприяє підвищенню соціального добробуту. Головною метою такого розвитку є покращення якості життя, де ключовими пріоритетами виступають фізичне та моральне здоров'я людей, доступ до якісної питної води, чистого атмосферного повітря, безпечних продуктів, товарів і послуг, а також комфортні умови для життя, праці та навчання.

Підхід сталого розвитку охоплює вимоги захисту довкілля, забезпечення соціальної справедливості й недискримінації за національними чи расовими ознаками, прагнучи до покращення суспільного життя. Однак у країнах, де ці вимоги ігноруються на державному рівні, поняття сталого розвитку часто спотворюють на догоду окремим інтересам. Наприклад, в Україні цей термін нерідко обмежують лише економічним зростанням окремих регіонів чи галузей, іноді додаючи до цього несистематичні заходи щодо охорони довкілля та покращення санітарних умов [62].

Зазначимо, що концепція сталого розвитку базується на п'яти основних принципах, які подано на рисунку 1.1.

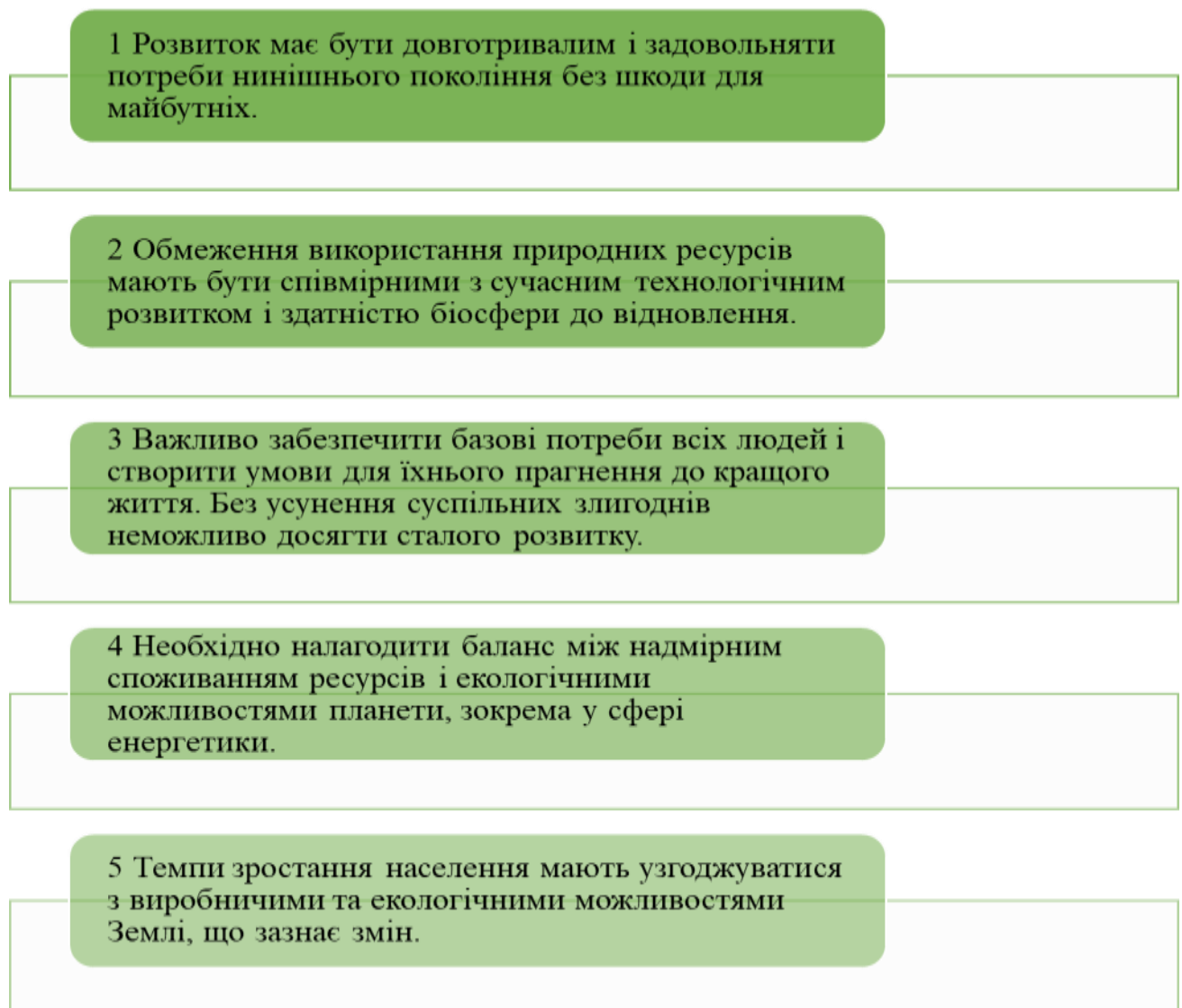

Рисунок 1.1 – Ключові принципи концепції сталого розвитку

У сучасних умовах скорочення ресурсів на тлі економічного розвитку виникає потреба оптимізувати розрив між технологічними потребами та екологічною безпекою життєдіяльності людини. На шляху до сталого розвитку виробництва необхідно впроваджувати інновації, які водночас сприятимуть економічному прогресу та покращуватимуть екологічні стандарти як продукції, так і процесів її створення. Держава повинна створювати сприятливе середовище для розвитку екологічно орієнтованого бізнесу, стимулюючи інтеграцію еколого-соціальних аспектів у традиційні економічні моделі.

Сталий розвиток підприємств має базуватись на системах управління, що враховують екологічні аспекти та впровадження ощадних технологій в організацію виробничих процесів. За таких умов досягається раціональне використання ресурсів, скорочення відходів виробництва й полегшується їх повторна переробка, що сприяє зменшенню матеріаломісткості товарів і оптимізації їхньої собівартості. Ці заходи підвищують конкурентоспроможність підприємств і економічну ефективність виробництва, водночас враховуючи вимоги екологічної безпеки.

Впровадження принципів сталості у господарській діяльності має численні переваги, серед яких: раціональне використання ресурсів, підвищення ефективності й якості продукції, екологізація виробництва та його суспільна прийнятність. Водночас процес переходу до сталого розвитку є затратним і потребує тривалого часу для реалізації [48].

Концепція сталого розвитку суспільства сьогодні є ключовою у глобальному масштабі.

Попри розширення й деталізацію, основними принципами сталого розвитку залишаються три фундаментальні складові.

1 Економічне зростання: акумулювання й збереження капіталу для створення ресурсів, необхідних для теперішнього і майбутнього користування; раціональне використання природних ресурсів; впровадження екологічно чистих технологій; виробництво з дотриманням екологічних стандартів;

мінімізація відходів, їх переробка та утилізація.

2 Соціальний прогрес стабільність соціальних і культурних систем; справедливий розподіл благ; зменшення конфліктів; збереження культурної спадщини й різноманіття.

3 Екологічний захист: підтримання життєздатності екосистем; збереження цілісності біологічних і фізичних компонентів природи, які є критично важливими для стабільності біосфери. Головним чином увага акцентується на створенні умов для відтворення екосистеми, а не лише на її статичному збереженні.

Сталий розвиток безпосередньо є процесом гармонійного використання ресурсів, інвестування та технологічного прогресу.

Сталий розвиток можна розглядати як модель управління, яка спирається на комплексний підхід, вирішуючи економічні, соціальні та екологічні проблеми. Управлінські рішення в цих рамках спрямовані на досягнення оптимальних результатів у всіх цих вимірах. Бізнес відіграє ключову роль у цьому контексті, оскільки його дії суттєво впливають на економічні, соціальні та екологічні аспекти життя. Сталий розвиток підприємництва передбачає підтримку збалансованого зростання економічних, екологічних та соціальних параметрів, тим самим сприяючи загальному прогресу.

Бізнес заохочується розробляти стратегії, які балансують корпоративні цілі зі зміцненням суспільних цінностей та норм, а також забезпечують відновлення екосистем у відповідних регіонах.

Інтеграція концепції сталого розвитку в стратегію та управління компанією не лише покращує її імідж та операційну ефективність, але й сприяє досягненню глобальних цілей сталого розвитку.

Управління сталим розвитком підприємства вимагає синхронізації процесів планування, прийняття рішень та впровадження збалансованих стратегій, спрямованих на досягнення довгострокових цілей сталого розвитку.

Розвиток із розумінням важливості забезпечення комплексного економічного, соціального та екологічного зростання є ключовою умовою

успішної діяльності. Це передбачає врахування їхнього тісного взаємозв'язку та впливу на кожен аспект функціонування підприємства. Важливо наголосити, що управління підприємством на засадах сталого розвитку значною мірою сприяє забезпеченню його економічної безпеки протягом усього життєвого циклу. Цього досягають шляхом створення й упровадження системи управління, яка орієнтована на раціональне й ефективне використання всіх видів ресурсів, дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності та охорону довкілля.

Сталий бізнес передбачає досягнення економічної й фінансової ефективності без шкоди довкіллю та суспільству. Підприємство має працювати над збалансованою стратегією, що допомагає досягти прибутку та водночас забезпечує збереження ресурсів для майбутніх поколінь. Це включає раціональне використання ресурсів, оптимізацію процесів і залучення інновацій для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Оцінка економічної складової повинна базуватися на аналізі показників, які характеризують позиції підприємства на ринку, його конкурентоспроможність, виробничий потенціал і ефективність діяльності.

Ключовими індикаторами тут виступають рентабельність виробництва і реалізованої продукції, фондівіддача, коефіцієнт придатності основних засобів, фондоозброєність праці, рентабельність основних фондів, а також динаміка виробництва, продуктивності праці й рентабельності інвестицій. Зростання цих показників свідчить про позитивну динаміку і може служити стимулом для подальшого удосконалення бізнес-процесів.

Крім того, необхідно врахувати здатність підприємств впливати на ринкові процеси під час формування стратегічних цілей сталого розвитку. Організація діяльності має відповідати їх внутрішньому потенціалу та ринковим умовам. Важливою складовою сталого розвитку є співпраця та діалог із зацікавленими сторонами — споживачами, постачальниками, місцевими громадами та урядовими органами для забезпечення врахування їхніх інтересів і отримання підтримки.

Такий підхід дає змогу приймати раціональні, збалансовані управлінські рішення, які не лише забезпечують стійке функціонування бізнесу й його конкурентоспроможність, але й допомагають оптимізувати виробничі процеси, зменшити матеріаломісткість продукції та покращити умови праці. У результаті це сприяє загальному соціальному добробуту населення.

Відзначимо, що іманентною особливістю сталості є те, що вона відображає процес прогнозування та адаптації аграрних систем до економічних, екологічних, соціальних та інституційних змін у довгостроковій перспективі.

Сталість підприємств аграрного сектору можна трактувати як конкурентоспроможне екологічне виробництво. При цьому інституційна основа забезпечує продовольчу безпеку та добробут як нинішніх, так і майбутніх поколінь. У цьому визначенні чітко окреслюються чотири основні напрями сталого розвитку — економічний, екологічний, соціальний та управлінський (інституційний), при цьому враховується ключовий фактор часу (рисунок 1.2).

Рисунок 1.2 – Основні складові сталості підприємств сільського господарства

Соціальний аспект аграрної стійкості включає підвищення добробуту сільського населення через забезпечення доходу, покращення харчування,

здоров'я, доступу до освіти та ресурсів. Сюди ж входять підвищення зайнятості через диверсифікацію аграрної діяльності, інтеграція молоді в сектор, забезпечення гендерної рівності та розвиток сільських громад. Важливо зміцнювати людський капітал шляхом здобуття нових технологічних навичок, що сприятиме підвищенню якості продукції й умов життя в регіонах.

Економічний аспект стосується показників стійкості, таких як продуктивність, прибутковість і фінансова незалежність. Проте високі економічні результати можуть супроводжуватися серйозними екологічними ризиками або соціальними проблемами, як-от низькі доходи чи безробіття в сільській місцевості. Збільшення ефективності виробництва іноді йде на шкоду якості продукції й безпеці харчових продуктів.

Інституційний аспект відображає роль державних органів у формуванні політики сталого розвитку аграрного сектору. Це передбачає координацію та вирішення соціальних питань, які неможливо вирішити в межах окремих господарств [57].

Хоча на перший погляд конкурентоспроможне сільське господарство може суперечити екологічному через нижчий економічний ефект останнього у порівнянні зі звичайним виробництвом, сталий розвиток прагне поєднання обох підходів. Завдяки використанню інноваційних технологій і підтримці державної політики ставиться мета зробити екологічно чисте сільське господарство не лише економічно життєздатним, але й сприятливим для збереження природних ресурсів і навколишнього середовища.

Поняття екологічного виробництва не передбачає повного відновлення екосистем до їхнього первісного природного стану. Його суть полягає у відновленні та підтримці екосистем відповідно до поставлених завдань, що передбачають досягнення балансу між охороною природних ресурсів для прийдешніх поколінь і потребою забезпечити харчові вимоги зростаючого населення планети.

Екологічна стійкість насамперед асоціюється з раціональним використанням природних ресурсів і захистом навколишнього середовища. Ця

галузь є вирішальною для загальної екологічної рівноваги, оскільки сільське господарство одночасно активно використовує ресурси і суттєво впливає на них, але також може зробити значний внесок у їх збереження. Ступінь рівноваги між впливом на навколишнє середовище та заходами із його збереження визначає рівень екологічної стійкості.

Одним із критеріїв збалансованого використання природних ресурсів чи роботи екосистем у науковій літературі визначено показник «екологічна цілісність». Цей показник оцінює, наскільки екосистеми адаптуються або деградують під впливом стресових чинників. Серед таких чинників у сільському господарстві виділяють забруднення нітратами, втрату біорізноманіття рослин і тварин, а також заміну природних екосистем аграрними угіддями. Оскільки саме сільськогосподарська діяльність за своєю суттю порушує природну рівновагу екосистем через використання землі та води, показник екологічної цілісності стає критично важливим інструментом для оцінки довговічності екосистем. Це враховує їхнє відновлення завдяки впровадженню охоронних практик і заходів.

Сучасне сільське господарство, через значний вплив на навколишнє середовище, потребує змін, спрямованих на досягнення екологічної стійкості. Це передбачає переорієнтацію на екстенсивні методи виробництва із низькою врожайністю, обмеженням використанням добрив і пестицидів, мінімальним зрошенням та скороченням залежності від невідновлюваних джерел енергії. Основою сталого розвитку є помірковане використання природних ресурсів, адже природні екосистеми мають обмежену пропускну спроможність для підтримання господарської діяльності.

Досягнення екологічної стійкості передбачає реалізацію таких заходів: обмеження ресурсів (добрив, пестицидів, енергії), збереження родючості ґрунтів і біорізноманіття, скорочення забруднення повітря та води, раціональне управління водними ресурсами, збереження сільськогосподарських середовищ існування і ландшафтів. Для цього необхідно впроваджувати ефективні виробничі практики та підвищувати усвідомлення важливості сталого розвитку

серед сільгоспвиробників.

Однак екстенсивне сільське господарство пов'язане з низькою продуктивністю, економічною нестабільністю та слабкою конкурентоспроможністю. Ці виклики можна подолати завдяки цільовій аграрній політиці із субсидуванням сектора за умов дотримання екологічних стандартів.

1.2 Екоінновації: основні поняття

Перехід України до сталого розвитку можливий за умов переорієнтації науково-технологічного прогресу та впровадження ресурсо-, енерго- і водозберігаючих технологій. Основним пріоритетом має стати активне використання наукомістких технологій із поступовим заміщенням ресурсомістких, що дозволить сформуванню нову модель економічного розвитку.

Становлення та розвиток сучасних ефективних технологій, суспільно-політичні загрози, а також загострення відносин між суспільством і природою створюють принципово нові виклики стосовно стану довкілля та інтенсивності негативних впливів. Одним з напрямів чого стає впровадження екоінновацій.

Сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення терміна "екоінновація". Воно трактується досить широко й наповнюється різним змістом у залежності від контексту. Відомі визначення часто наближаються за сутністю до терміну "інновація", але мають чітку екологічну спрямованість.

На нашу думку, для якісного аналізу цього поняття потрібно спершу чітко охарактеризувати термін "інновація" [20].

Генезис терміну "інновація" умовно поділяють на декілька етапів [17].

Перший етап (XVIII–XIX ст.) орієнтований на здобутки таких економістів, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, К. Віксель. Вони сприймали інновації як удосконалення, спрямовані на економію чи поліпшення

використання факторів виробництва.

Другий етап (початок 10-х – кінець 80-х років XX ст.) представлений роботами видатних економістів, як-от Й. Шумпетер, Г. Менш, Б. Твіст, Б. Санто, М. Портер, К. Найт, Л. Мор, Х. Барнет, М. Туган-Барановський, Р. Фатхутдінов. Ці вчені довели, що інновації можуть стати конкурентною перевагою на ринку завдяки комерціалізації якісних змін у предметі інноваційної діяльності. Зокрема, австрійський учений Й. Шумпетер відіграв провідну роль у формуванні теоретичної сутності інновацій та наближенні їх до сучасного розуміння. Його робота включала не лише розробку термінології та класифікацію інновацій, але й трактування інновацій як нових науково-організаційних комбінацій виробничих факторів, об'єднаних підприємницьким духом, із поділом на продуктові, технологічні, сировинні, збутові та організаційні.

Третій етап (кінець XX ст. – сьогодення) характеризується сучасним розвитком інноваційної теорії, значний внесок у яку зробили українські вчені: Г. Добров, О. Алімов, Н. Гончарова, М. Дражан, Д. Черваньов, Б. Портніков, П. Маковєєв тощо. Ці спеціалісти визнали основою інновацій кінцевий комерціалізований результат інноваційної діяльності, реалізований у різних формах і сферах життєдіяльності людини та суспільства.

Таким чином, інноваційна діяльність підприємства чи будь-якої сфери суспільного життя наразі має багатогранне трактування. До неї відносять зміни в технологіях, продукції або послугах, які забезпечують зростання ефективності у різних суспільних сферах, зумовлюючи техніко-економічні, соціальні та екологічні зрушення .

Одним із важливих напрямів інновацій є екоінновації, які характеризуються широким колом об'єктів дослідження, класифікацією, а також науковими індикаторами для досягнення їхньої мети. Ефект від впровадження таких інновацій розглядається протягом усього життєвого циклу продукту, а не обмежується лише проектуванням та реалізацією. Вони спроможні ініціювати стійкі зміни в поведінці виробників, споживачів і в

управлінському підході загалом, сприяючи сталому розвитку суспільства.

Суттєву увагу в дослідженнях екоінновацій приділяють їхній здатності знижувати негативний вплив на довкілля, вирішувати екологічні проблеми, забезпечувати ресурсно-екологічну безпеку та підвищувати самовідновлювану здатність екосистем. Проте аспект раціонального використання природних ресурсів і енергозбереження потребує більш поглибленої уваги.

Екоінновації набувають різних форм, які умовно можна поділити на три групи: екологічні технології, екоефективні інновації та системні інновації. Їх основна мета полягає у зменшенні навантаження на довкілля завдяки комплексному підходу до економії ресурсів і одночасному покращенню якості продукції чи послуг. Незважаючи на це, характер навантаження може істотно змінюватися залежно від типу впроваджуваних рішень.

На рисунку 1.3 наведена класифікація екоінновацій.

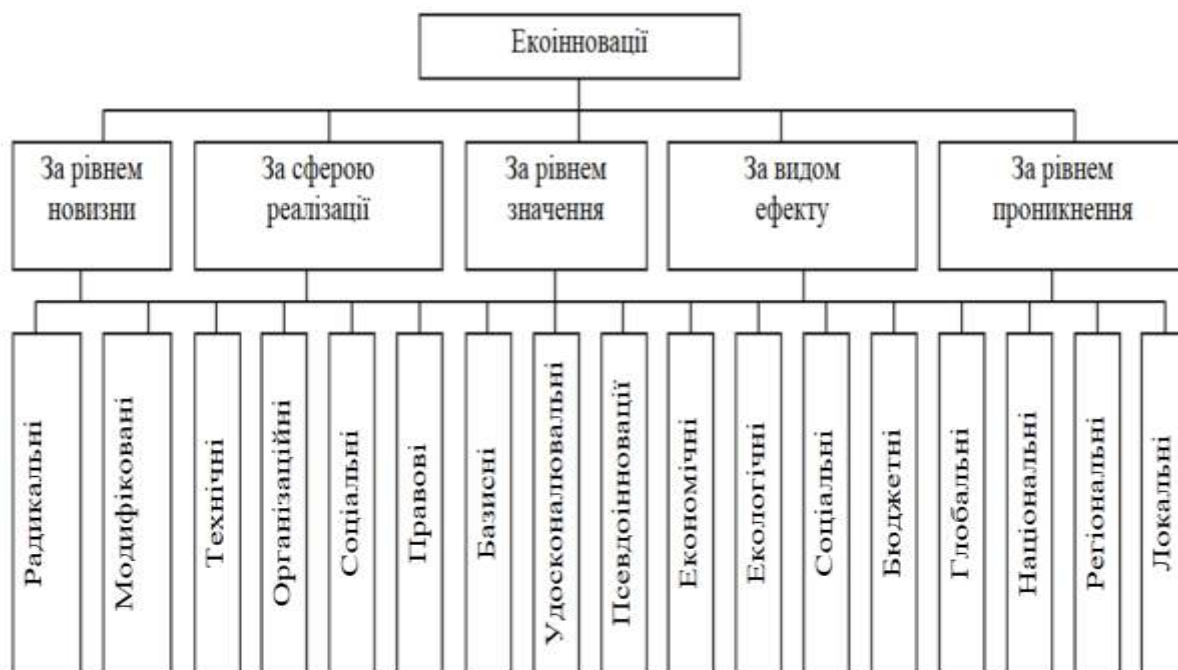

Рисунок 1.3 – Класифікація екоінновацій

Сьогодні важливо глибше усвідомлювати специфіку роботи підприємств, які займаються екологічними інноваціями, з огляду на питання повоєнного

відновлення, а також розуміти стратегії, якими ці підприємства керуються. Наприклад, підприємства-«еко-інноватори» спеціалізуються в окремих секторах, що сприяє ефективнішому розвитку і впровадженню новаторських екологічних рішень. У той самий час «еко-приймачі» використовують розробки інших підприємств, сприяючи таким чином обміну технологіями та підтримуванню екосистеми екоінновацій. Хоча «еко-інноватори» зосереджені на забезпеченні екологічних переваг через свою діяльність, їм іноді може бракувати чіткої стратегії. На противагу цьому, «неекологічні інноватори» не включають екологічні інновації у свій розвиток.

Індикатори оцінки індексу екоінновацій поділяються на декілька основних напрямків.

1 Вкладення в екоінновації:

- обсяг державних асигнувань і витрат на екологічні та енергетичні дослідження (частка ВВП);
- кількість персоналу та дослідників у сфері НДДКР (у відсотковому співвідношенні до загальної зайнятості).

2 Екоінноваційна активність:

- число сертифікатів ISO 14001 (у розрахунку на мільйон населення).

3 Результати екоінновацій:

- патенти у сфері екологічних технологій та кліматичних адаптацій (залежно від чисельності населення);
- кількість академічних публікацій, пов'язаних із темою екоінновацій.

4 Результати ресурсоефективності:

- продуктивність матеріальних і природних ресурсів (ВВП на одиницю використаних ресурсів);
- продуктивність води, енергії та викидів парникових газів (у співвідношенні до ВВП).

5 Соціально-економічні наслідки:

- обсяг експорту екологічних товарів і послуг (порівняно із загальним

експортом);

- рівень зайнятості та доданої вартості в секторах екологічної діяльності.

Один із ключових напрямків у підтримці розвитку екологічних інновацій — це трансфер екоінновацій. Основою цього процесу є економія ресурсів і мінімізація втрат шляхом змін компонентів чи параметрів природно-соціально-економічної системи. Трансфер таких інновацій сприяє переходу до нового якісного стану системи, адаптації її функціонування та покращенню потенціалу для ефективних змін.

Відзначимо, що підпорядкування каналів трансферу екоінновацій розглядається на різних рівнях, кожен із яких має свою роль у формуванні й реалізації екологічно орієнтованих стратегій розвитку.

На мегарівні зусилля спрямовані на створення та розвиток міжнародного співтовариства, яке діє через систему ООН та її економічні й правові інституції. Основна мета — формування глобальної екоінноваційної політики в умовах партнерства між країнами.

На макрорівні увага приділяється підвищенню економічного потенціалу національних економік та їх конкурентоспроможності, що створює основу для подальшого розвитку екоінновацій.

Мезорівень характеризується інфраструктурою, технологічним рівнем, економічними та інституційними форматами, а також регуляторною політикою, які формуються під впливом процесу трансферу екологічних інновацій.

На мікрорівні акцент робиться на нішевих модернізаціях, що мають екологічну цінність. Вони сприяють структурним зрушенням у розвитку національної економіки завдяки трансферу інновацій.

Такий розподіл за рівнями дозволяє системно аналізувати екоінноваційну політику, починаючи з глобального масштабу і до конкретних локальних ініціатив. Це сприяє розумінню і управлінню процесами адаптації та впровадження інновацій залежно від конкретних потреб і умов.

Екологічність, як прояв інноваційності, відіграє ключову роль у сучасних

стратегіях. Зростання значущості екологічного фактору свідчить про те, що бізнес орієнтується не тільки на проактивні підходи, а й інтегрує екологічну інноваційність у свої стратегії. Такі інновації відображають найвищий рівень реалізації проактивності [66].

Відповідальність за довкілля та усвідомлення ризиків, що пов'язані з його станом, зумовили появу концепції екоінновацій наприкінці XX століття. Усвідомлення необхідності екологічно сталого розвитку стало важливим пріоритетом не лише для підприємств, а й для цілих регіонів. Тож екоінновації визначають як нововведення, що здатні вимірювати, запобігати та мінімізувати екологічну шкоду для води, повітря, ґрунтів і природних ресурсів.

Екоінновації також орієнтовані на вирішення таких проблем, як шумове забруднення та збереження екосистеми. Вони включають технології зменшення викидів парникових газів, енергоефективні рішення та розробки у сфері відновлюваних джерел енергії.

Таким чином, спрямування на екологічний розвиток є невід'ємною частиною сучасної соціально-економічної динаміки.

Екоінновації виступають особливою концепцією, яка акцентує увагу на зниженні негативного впливу нових рішень на людську спільноту, що й відрізняє її від інших підходів.

Сучасні екоінновації часто вказують на екологічну перевагу, що виражається через запровадження нових процесів, методів, практик, систем та продуктів, які мінімізують або уникають навантаження на навколишнє середовище. Ці інновації стають важливою складовою бізнес-філософії, допомагаючи створювати конкурентні переваги. Їх впровадження підвищує екологічну ефективність роботи підприємств, знижує енергомісткість виробництва та сприяє укріпленню конкурентоспроможності.

Екологічні інновації додають цінності компаніям через різні аспекти в ланцюзі створення вартості та можуть набирати форму радикальних змін (дезінтеграція ланцюга вартості) чи еволюційних (поліпшення використання

компетенцій). Однак існують і стримуючі фактори, такі як інертність поведінки людей, опір змінам, обмеженість знань про глобальну екосистему чи короткострокові інтереси стейкхолдерів.

Досягнення успіху через екоінновації вимагає комплексного підходу, зокрема модифікації ключових показників, розвинутої комунікації з клієнтами та створення екологічно орієнтованого іміджу компанії. Це включає не тільки зміну продуктів, але й адаптацію місії компанії, PR-стратегії та поширення достовірної інформації про результати екологічних проектів.

Варто враховувати організаційний вимір через формування проєкологічної культури в колективі, що сприяє підтримці екологічних змін. Прикладні технології також відіграють значну роль, забезпечуючи як високу якість продукції для замовника, так і дотримання екологічних стандартів. Усі ці аспекти мають фінансовий вплив: з одного боку — збільшення обсягів продажів і прибутків, з іншого — необхідність інвестицій у технології [14].

Відзначимо, що плив екоінновацій на навколишнє середовище аналізується протягом усього їхнього життєвого циклу. Екологічні наслідки прямо залежать від цілей цих інновацій і способів їх реалізації. Враховуючи поставлені завдання і потенційний масштаб позитивного впливу, який зазвичай визначається механізмом дії екоінновацій, можна зазначити, що більш системні зміни, такі як створення нових або повна альтернатива існуючим підходам, зазвичай приносять більшу екологічну користь порівняно з удосконаленням окремих елементів або модифікацією дизайну. Інновації є ключовим чинником на шляху суб'єктів господарювання до сталого виробництва. Прогрес у цьому напрямі передбачає перехід від традиційного підходу контролю забруднення до впровадження замкнених циклів виробництва завдяки екоінноваціям, що детально проілюстровано на рисунку 1. 4.

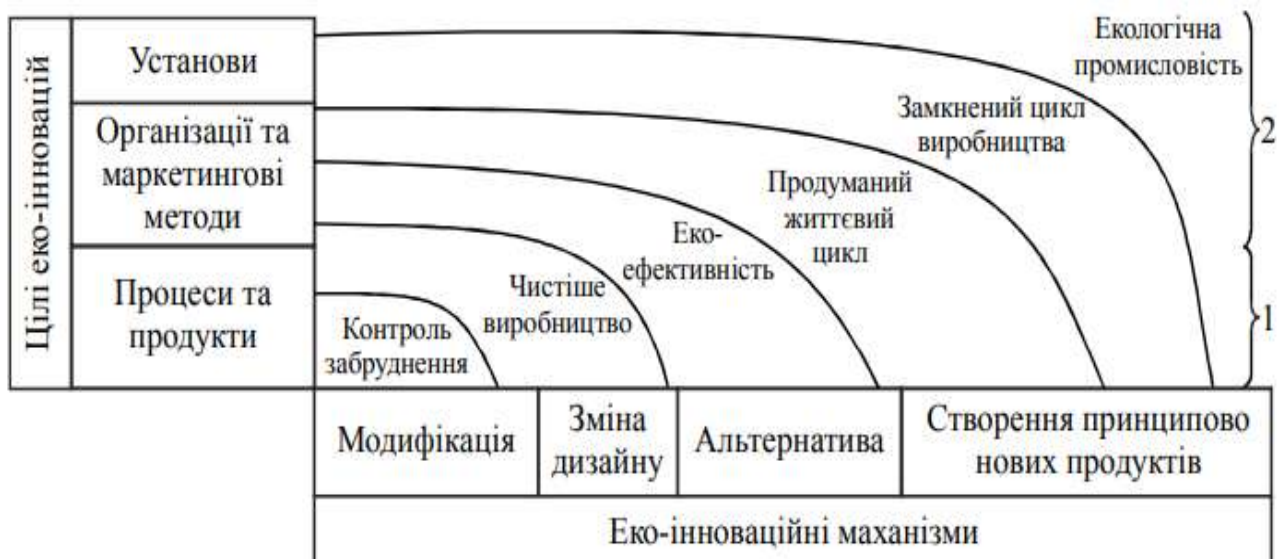

Рисунок 1.4 -Екоінноваційні механізми виробничих процесів

На рисунку 1.4 представлені також концептуальні зв'язки між сталим виробництвом та екологічними інноваціями. Розвиток сталого виробництва зображений з урахуванням інноваційних цілей і механізмів. Хвилі, що розходяться у напрямку правого верхнього кута, демонструють взаємозалежність різних концепцій сталого виробництва. Таким чином, замкнений цикл виробництва може забезпечити більш значні екологічні покращення у середньо- та довгостроковій перспективі. Однак їх реалізація можлива лише за умови поєднання широкого спектра інноваційних підходів і механізмів [17].

Готовність підприємств до екоінновацій свідчить про прагнення пристосуватися до ринкових умов та посилити свою конкурентоспроможність. Особливу увагу слід приділити екологічній конкурентоспроможності — здатності підприємства адаптуватися до екологічного тиску з боку виробників і споживачів, максимально використовуючи можливості для поліпшення довкілля.

Щоб інноваційна діяльність мала очікуваний результат, необхідно посилити або створити екоінноваційний потенціал організації. Це допоможе

покращити загальну ефективність компаній і врахувати екологічні пріоритети у стратегіях. Споживачі також відіграють вагомую роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства: їх екологічна свідомість впливає на ухвалення рішень про покупки й стимулює розвиток відповідальних бізнес-практик.

1.3 Роль екоінновацій у розвитку сільського господарства

Аграрне виробництво має значний негативний вплив на довкілля, особливо на агроєкосистеми. У традиційному та інтенсивному землеробстві обробіток ґрунту й використання добрив на основі сполук аміаку призводять до втрати гумусу та забруднення атмосфери. Усунути ці проблеми можливо шляхом запровадження органічного господарювання з повною відмовою від хімічних речовин і впровадженням ґрунтозахисних технологій обробки на різних рівнях глибини. Надмірне розорювання сільськогосподарських земель порушує природний баланс, знищує багато видів ентомофагів, призводить до деградації земель і значного ризику опустелювання екоресурсів [13].

Виснаження природних ресурсів, особливо земельних, та погіршення екологічного стану довкілля нині є одними з найбільш нагальних проблем. Вони дедалі більше загрожують національній безпеці й вимагають пошуку інноваційних шляхів вирішення із використанням різнопланових методів.

Інновація – це оригінальний підхід або рішення, що має новизну, базується на науково-технічних досягненнях і впроваджується задля змін в усіх сферах діяльності підприємств. Це охоплює створення, освоєння та використання нових продуктів, послуг або технологій для досягнення максимального економічного, соціального, екологічного чи іншого ефекту.

Агроінновації – це нововведення, які впроваджуються в аграрний сектор з

метою підвищення продуктивності та забезпечення стійкого розвитку агропромислового виробництва. Вони передбачають інтеграцію результатів наукових досліджень у господарську діяльність. Це можуть бути впровадження нових сортів чи гібридів рослин, сучасних технологій у рільництві та переробній галузі, розробка інноваційних добрив і засобів захисту рослин, методів виробництва харчової продукції з високим рівнем якості, інноваційних матеріалів і соціальних рішень для підвищення ефективності виробничих процесів.

Оскільки головним засобом виробництва в аграрній сфері є земля, це накладає свої особливості: залежність від біологічного циклу живих організмів, сезонність виробництва та підвищені агроризики. Для підприємств аграрної галузі впровадження інновацій включає використання новітніх технологій для вирощування сільськогосподарської продукції, впровадження більш продуктивних і стійких до кліматичних або хвороботворних ризиків сортів рослин, застосування біотехнологій для створення корисної продукції з оздоровчими властивостями. Також важливими є впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій, нових методів обробки ґрунту, очищення й збереження врожаю. Усе це сприяє збільшенню врожайності, скороченню витрат і захисту навколишнього середовища.

Ефективність впроваджених інновацій оцінюється через показники технологічної, економічної, соціальної та екологічної результативності. Застосування такого підходу гарантує підприємствам доступ до актуальної інформації про стан їхніх інноваційних процесів і дозволяє підтримувати постійний розвиток [14].

На сьогодні в аграрному секторі активно впроваджується інноваційна стратегія довгострокового розвитку, яка ґрунтується на принципах збалансованого розвитку (сталість розвитку, або *sustainable development*). Її сутність полягає у встановленні балансу між задоволенням сучасних потреб і забезпеченням інтересів майбутніх поколінь, включно з правом на безпечне й

здорове довкілля. Ця концепція стимулює появу нового виду інновацій — екоінновацій. До них належить виробництво екологічно безпечної продукції, застосування природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій, реалізація концепцій «зеленого офісу» та «екоефективності», моделі «екобезпечного виробництва», використання підходів до підвищення ресурсної продуктивності з орієнтацією на концепцію MIPS, розвиток системного екологічного дизайну та спеціального маркування екологічно безпечної продукції. Усе це сприяє екологічній безпеці виробництва й послуг та водночас посилює конкурентоспроможність бізнесу.

Сучасні умови господарської діяльності, динамічність змін та непередбачуваність ситуацій вимагають впровадження інноваційних рішень і модернізації аграрного виробництва, зокрема цифровізації ключових напрямів і процесів. Аналіз новацій у сільськогосподарській галузі демонструє значний потенціал для підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції, передбачаючи кілька основних напрямів.

1 Автоматизація та цифровізація, що є ключовим драйвером розвитку сучасного агробізнесу. Використання штучного інтелекту, сенсорних систем і блокчейн-технологій сприяє підвищенню точності процесів, скороченню втрат і покращенню якості контролю продукції. Економічні переваги включають зниження витрат на персонал та збільшення прибутків завдяки покращенню якості. Однак успіх впровадження залежить від доступної цифрової інфраструктури та професійного навчання працівників.

Сільськогосподарські підприємства активно застосовують інноваційні технології, які поділяються на п'ять основних груп [46]:

- космічні технології для моніторингу земель за допомогою супутникових даних;
- сенсори та датчики для збору оперативної інформації про ґрунт і кліматичні умови;
- інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що забезпечують

збереження й обмін даними, оптимізуючи управлінські процеси;

- штучний інтелект (ШІ) для аналізу даних і формування прогнозів;
- інтернет-технології, включаючи Інтернет речей (IoT), для безперервного обміну інформацією між елементами аграрної інфраструктури.

2 Управління відходами та перехід на циркулярну економіку через переробку відходів у компост, біогаз чи органічні добрива. Це сприяє економічній вигоді й екологічним перевагам. Застосування біогазових установок дозволяє скоротити витрати на утилізацію й отримати додатковий прибуток, але потребує серйозних інвестицій в обладнання та доступу до ринків збуту.

3 Локалізація виробництва, що передбачає створення міні-заводів на базі фермерських господарств. Вона зменшує логістичні витрати, сприяє розширенню асортименту готової продукції та підвищенню її свіжості. Локалізація важлива для малих підприємств, адже підвищує додану вартість продукції, хоча вимагає значних стартових витрат на інфраструктуру і спеціалізованих знань.

4 Біотехнології, що відкривають можливості для створення високоякісної продукції з тривалим терміном зберігання. Застосування генетично модифікованих культур, ферментації або мікроорганізмів дозволяє розширити асортимент і зайняти нові ринки. Водночас необхідні дорогі обладнання й спеціалізовані кадри.

5 Енергозберігаючі технології, включаючи використання відновлюваних джерел енергії та енергоефективного обладнання. Це допомагає скоротити витрати на енергію та знизити залежність від ринкових коливань її вартості. Крім економічних вигод, такі технології покращують екологічний імідж підприємств, однак потребують значних початкових інвестицій і регулярного технічного обслуговування.

6 Інтелектуальні системи, наприклад аналітичні платформи і системи моніторингу, відіграють важливу роль в оптимізації процесів виробництва,

логістики та постачання. Вони забезпечують більш точний прогноз врожайності, мінімізуючи втрати.

Вони дозволяють покращити прогнозування врожайності, мінімізувати ризики та скорочувати вплив людського чинника. Економічні переваги включають ефективніше використання ресурсів і зменшення витрат. Для реалізації цих змін потрібна інфраструктура Інтернету речей (IoT) та аналітичні програмні рішення [62].

Відзначимо, що впровадження екологічних інновацій у сільському господарстві надає можливість раціонального використання природних ресурсів, покращує екологічну ситуацію в селах і сприяє зростанню якості життя громади. Одним із ключових аспектів екологоінноваційного розвитку сільських територій є розвиток інформаційно-інноваційної інфраструктури, яка забезпечує доступ до інтернету не лише для сільського населення, а й для місцевих адміністративних та бізнесових структур. Для досягнення цього необхідно створити такі умови [45]:

- скорочення нормативно-правових та адміністративних бар'єрів у використанні інформаційних технологій;
- відкритий доступ до інформації про діяльність місцевих органів державної влади;
- переорієнтація державної підтримки сільських територій із фінансово-інвестиційного підходу на стимулювання розвитку інноваційної та комунальної інфраструктури;
- заохочення проєктів із енергозбереження та виробництва альтернативної енергії в сільських регіонах.

Екоінновації можна розглядати як створення нових та конкурентно оцінених товарів, послуг, процесів, систем і процедур для задоволення людських потреб і покращення якості життя. Це досягається з мінімальним використанням природних ресурсів (сировини, енергії, площі землі) та мінімальними викидами токсичних речовин у розрахунку на одиницю

виробництва.

В умовах глобалізації аграрний сектор України повинен переходити до інноваційної моделі розвитку, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності як вітчизняної сільгосппродукції, так і країни в цілому. Це питання надзвичайно актуальне через наявне інноваційне відставання галузі сільського господарства від інших секторів економіки. Така ситуація призводить до зниження конкурентоспроможності аграрних підприємств, гальмування розвитку і впровадження ресурсозберігаючих технологій, зниження якості трудових ресурсів, погіршення екологічного стану, а також до подальшого забруднення та деградації сільськогосподарських угідь.

Для вирішення цих проблем слід активно впроваджувати екологічні інновації (екоінновації), які забезпечують високий рівень екологічної безпеки в процесах виробництва, дозволяючи зберігати природне середовище та одночасно зміцнювати конкурентні позиції продукції й послуг. У багатьох розвинених країнах завдяки новим знанням і інноваціям у сільському господарстві досягається високий рівень доданої вартості без шкоди для екології.

Сьогодні екологізація сільського господарства стає першочерговим завданням. Розв'язання цієї проблеми можливо шляхом переходу від традиційного агровиробництва до органічного. Органічне землеробство, що базується на принципах здоров'я, екології, турботи та справедливості, сприяє підвищенню престижу держави в аграрному секторі, відродженню агропромислового комплексу України, зростанню ринку екологічно чистих продуктів харчування і сировини для харчової промисловості, збільшенню експорту сільськогосподарської продукції, збереженню родючості ґрунтів, поліпшенню соціальних умов у сільській місцевості й підвищенню добробуту населення. Це також створює гармонійний баланс між економікою та екологією, що відповідає концепції екологічної політики України [48].

Інтеграція екоінновацій у сільське господарство часто здійснюється разом

із традиційними методами виробництва. При цьому вони фокусуються на модернізації та створенні нових продуктів або значному оновленні виробничих технологій. Однак перехід до інноваційного підходу потребує додаткових витрат фінансових ресурсів, часу та енергії, які можна оптимізувати шляхом ефективного управління аграрним виробництвом.

Очевидним є той факт, що підприємства, які оберуть стратегічним напрямом зрівноважений розвиток, отримають довгострокові конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на світових ринках. Утім, чимало підприємців все ще стримано ставляться до впровадження екоінновацій, оскільки побоюються фінансових витрат на нове обладнання й технології. Вони також аргументують це тим, що виробництво за стандартами зрівноваженого розвитку може створити нерівні умови конкуренції, а споживачі не завжди готові платити більше за екологічно чисту продукцію.

Результати наших досліджень свідчать, що на впровадження екоінновацій у сферу органічного агровиробництва впливає значна кількість негативних чинників. Основні з них можна узагальнити наступним чином [51]:

- організаційно-економічні фактори: нестача інвестицій для інноваційних проєктів, застаріла матеріально-технічна база, відсутність резервних потужностей, орієнтація підприємців на задоволення лише поточних виробничих потреб, брак механізмів компенсації зовнішніх ефектів;

- фінансово-кредитні аспекти: недоступність джерел фінансування, недоліки податкової системи щодо стимулювання інновацій, високі податкові навантаження на фонд оплати праці;

- політико-правові труднощі: часті зміни та нестабільність законодавства, обмеження через податкове, патентне та ліцензійне регулювання.

- управлінські проблеми: недосконала структура управління, акцент на вертикальні потоки інформації, увага до короткострокової окупності інвестицій замість довгострокових стратегій, відсутність узгодженості між учасниками інноваційних процесів.

-соціально-психологічні бар'єри: страх перед змінами, опір колективу можливим наслідкам таких змін, небажання змінювати робочі процеси чи звичну поведінку, побоювання невизначеності та ризиків, недостатнє розуміння важливості екологічної синергії, а також вузьке, егоцентричне бачення інтересів.

Водночас екоінновації мають і свої рушійні сили. У контексті екологічної глобалізації зростає громадська чутливість до питань охорони довкілля. Це сприяє переосмисленню суспільних цінностей та формуванню правового й інституційного середовища для прискорення екологічно орієнтованих процесів у всіх сферах життя. Інформаційне суспільство забезпечує кращу обізнаність населення як про екологічні наслідки діяльності, так і про ефективні методи запобігання деградації екосистем. Додатковим стимулом стає зростання вартості природних ресурсів через їх обмеженість, а також високі витрати на ліквідацію наслідків стихійних лих. Це спонукає переходити від реактивної екологічної політики до проактивної.

Тож, варто створити сприятливе середовище для інтеграції екоінновацій в органічне агровиробництво шляхом реалізації таких заходів:

- ухвалення головного закону щодо органічного сільського господарства, а також про інспекцію та сертифікацію органічної продукції;
- завершення земельної реформи з чітким урегулюванням питання продажу та використання землі;
- посилення державного контролю за станом і охороною сільськогосподарських угідь;
- запровадження державної підтримки виробників органічної продукції, які інтегрують екоінновації (субсидії, пільги, дотації);
- стимулювання розвитку венчурного підприємництва;
- створення дієвої інституційної інфраструктури (сертифікаційні органи, асоціації виробників органічної продукції, спеціалізовані торгівельні мережі);
- розвиток інноваційних центрів на регіональному рівні;

- впровадження стратегій інтеграції в міжнародні структури для полегшення виходу органічної продукції на світові ринки;
- забезпечення якісної інформаційно-консультаційної підтримки та функціонування дорадчих сільськогосподарських служб;
- налагодження співпраці між виробниками екоінноваційної та органічної продукції;
- формування інноваційної й екологічної культури суспільства є важливими елементами сучасного розвитку.

Впровадження екоінноваційних технік і технологій в аграрний сектор, зокрема в органічне агровиробництво, сприятиме покращенню екологічної ситуації, раціональному використанню природних ресурсів, формуванню екологічної свідомості серед усіх суб'єктів економіки. Це також сприятиме розвитку інфраструктури повного циклу органічного виробництва – від виробників до мереж реалізації, а також послуг (консультації, дорадництво, туризм тощо). Окрім цього, це вплине на підвищення якості продукції та рівня життя населення [61].

Таким чином, серед основних пріоритетів політики екологоінноваційного розвитку підприємств сільського господарства можна виділити: впровадження органічного сільського господарства, диверсифікацію економічної діяльності в селах, розвиток альтернативних джерел енергії, застосування сучасних засобів захисту рослин і ґрунтооброблювальних технологій. До того ж важливим залишається інноваційний розвиток сільської інфраструктури та впровадження механізмів для вдосконалення трудового потенціалу сільської місцевості.

Загалом, реалізація екологічних інновацій у сільському господарстві забезпечує ефективне використання природно-ресурсного потенціалу територій, покращує екологічний стан довкілля, формує сучасні мережеві структури для обміну найкращими практиками екоефективності, сприяє збереженню та створенню нових робочих місць і підвищує рівень життя сільського населення.

Висновки до розділу 1

Сталий розвиток передбачає гармонійне поєднання економічного, соціального та екологічного аспектів. Його головна мета — забезпечити збереження людства, а серед основних завдань — підтримання умов для існування екосистем і біосфери.

Концепція сталого розвитку лежить в основі екологічного прогресу сільського господарства, адже передбачає гармонійне поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів для задоволення потреб як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Це включає раціональне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття, скорочення шкідливих викидів та впровадження принципів циркулярної економіки, що сприяє екологічній безпечності та стійкості сільського господарства.

У сучасному світі кліматичні зміни стають усе помітнішими, що створює потребу в негайних діях. Зелений перехід є складним процесом, що охоплює зміни в енергетичній, транспортній, сільськогосподарській та інших сферах економіки. Його метою є збереження клімату та забезпечення сталого розвитку, проте цей процес супроводжується значними соціальними й економічними викликами. Один із центральних аспектів зеленого переходу полягає у скороченні використання викопного палива на користь відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та гідроенергетика, що замінюють вугілля, нафту і газ.

З розвитком сільських територій особливо актуальним стає пошук ефективних механізмів для впровадження екологічних інновацій. Це дозволить зменшити негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище і водночас покращити соціально-економічні результати розвитку цих регіонів. Нинішня модель управління розвитком сільськогосподарських підприємств потребує оновлення відповідно до сучасних викликів. Обрання сталого

екологічно орієнтованого шляху розвитку сільських територій на основі інноваційної політики дозволить агропромислому сектору України зайняти гідну позицію на міжнародній арені.

Подальший екологічний розвиток сільськогосподарських підприємств залежить від впровадження новітніх науково-технологічних і екологічно орієнтованих технологій, що можуть забезпечити економічне зростання цих регіонів. Використання екологічних інновацій відкриває нові перспективи для сільського розвитку, підвищуючи продуктивність, знижуючи собівартість виробництва, покращуючи якість і конкурентоспроможність продукції. Також важливо створити сприятливий інвестиційний клімат задля підтримки інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, екологічні інновації виступають ефективним інструментом для вирішення екологічних та соціально-економічних проблем розвитку сільськогосподарських підприємств. Вони сприяють економному використанню природних ресурсів, забезпечують раціональне природокористування та захист навколишнього середовища.

2 Аналіз виробничо-господарської діяльності ПП «Сільго-Сервіс»

2.1 Аналіз обсягу реалізації продукції (послуг) ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

ПП «Сільго-Сервіс» є приватним підприємством, що спеціалізується на вирощуванні сільськогосподарських культур, постачанні сільськогосподарським виробникам запчастин і наданні інших послуг, а саме наданні в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, а також здійсненні складських і вантажно-розвантажувальних послуг. Динаміка обсягу реалізації продукції та послуг ПП «Сільго-Сервіс» представлена в таблиці 2.1- 2.2 та на рисунку 2.1.

Таблиця 2.1 – Обсяг реалізації продукції та послуг ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Обсяг реалізації продукції та послуг, тис. грн	46962,0	50423,0	58668,0	70332,0	76606,0

Таблиця 2.2 – Динаміка обсягу реалізованої продукції протягом 2020-2024 років

Показник	Абсолютна зміна, тис. грн				Відносна зміна, %			
	Роки				Роки			
	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
Обсяг реалізації продукції та послуг, тис. грн	3461	8245	11664	6274,0	107,4	116,4	119,9	108,9

Приймаючи до уваги дані таблиці 2.1-2.2, слід зазначити, що у 2020 році обсяг реалізації продукції та послуг склав 46962,0 тис. грн; у 2021 році – 50423,0 тис. грн, що на 3461,0 тис. грн або 7,4 % більше відносно до 2020 року. У 2022 році обсяг реалізації продукції та послуг становив 58668,0 тис. грн, що на 8245,0 тис. грн або 16,4 % більше відносно до 2021 року, а у 2023 році – 70332,0 тис. грн. Обсяг реалізації продукції та послуг збільшився у 2023 році на 11664,0 тис. грн або 19,9 % відносно до 2022 року, а у 2024 році становив 76606,0 тис. грн, що 8,9 % більше відносно рівня 2023 року.

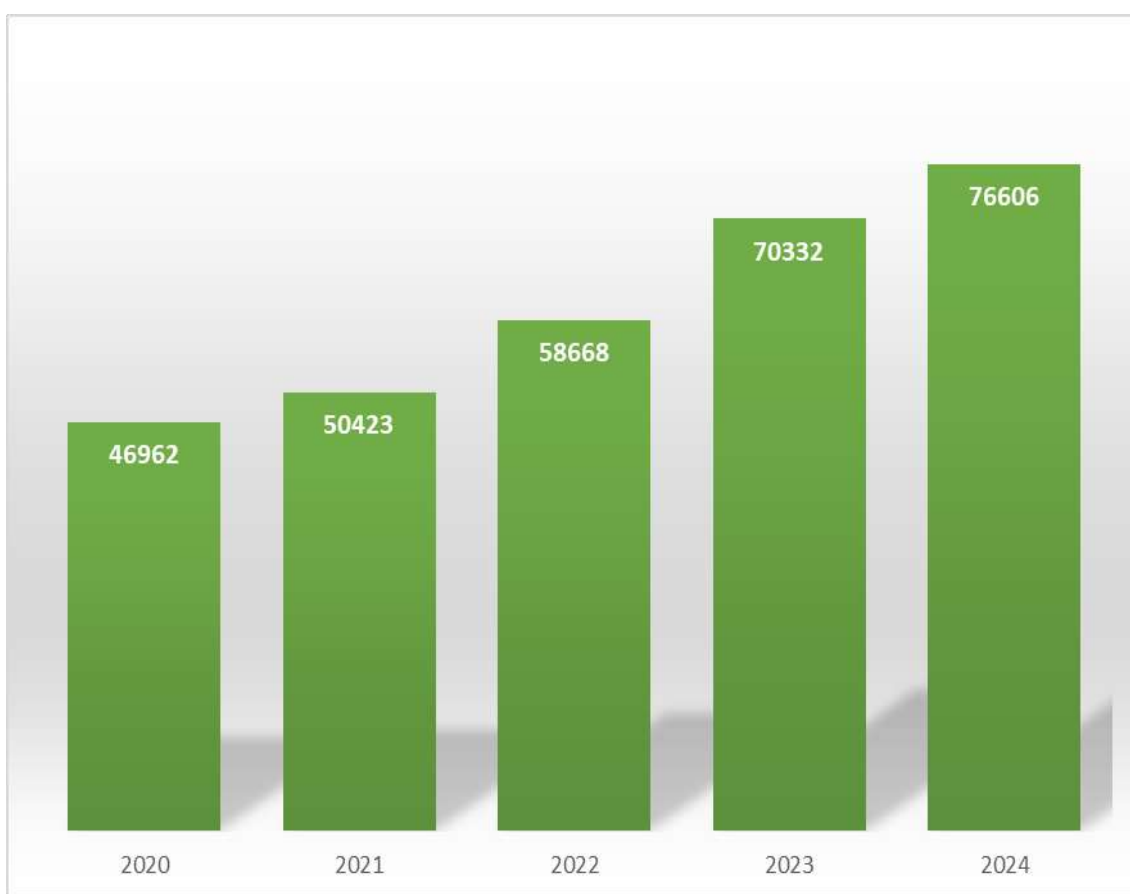

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягу реалізації продукції та послуг ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, тис. грн

Аналізуючи рисунок 2.1, слід підкреслити позитивну динаміку зростання обсягу реалізації продукції та послуг підприємством у вартісному виразі

протягом 2020-2020 років, що відбулося за рахунок збільшення обсягу надання послуг з постачання запасних частин для сільськогосподарських підприємств.

2.2 Аналіз ефективності використання трудових ресурсів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Аналіз забезпеченості та ефективності використання підприємством наявних трудових ресурсів є одним з ключових питань при дослідженні стану та процесу функціонування підприємства [22].

Особливо гостро ця проблема постає в час економічної нестабільності, або під час значних перетворень та вдосконалення технологічних процесів і засобів виробництва. За питаннями, що вивчаються, можна виділити такі види аналізу трудових ресурсів підприємства: аналіз складу і структури персоналу підприємства; аналіз кваліфікації працівників; аналіз чисельності і плинності кадрів; аналіз розподілу трудових ресурсів підприємства; аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства.

Виділяють три основні групи показників оцінювання ефективності використання трудових ресурсів підприємства – кількісні, якісні, результативні.

Кількісними показниками є загальна та середньоспискова чисельність працівників, якісними – коефіцієнти рентабельності персоналу, руху кадрів та трудомісткості, результативними – виробіток на одного працівника, дохід від реалізації продукції на одного працівника, витрати часу на виробництво одиниці продукції (продуктивність праці).

Економічна суть продуктивності праці полягає в тому, що вона виражає співвідношення між кількістю виробленої продукції і витратами праці на її виготовлення. Отже, вона характеризує ефективність цих витрат в процесі суспільного виробництва [22].

Аналіз показників використання трудових ресурсів на підприємстві представлено у таблиці 2.3-2.4.

Таблиця 2.3 – Показники використання трудових ресурсів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	100	95	100	95	87
Фонд оплати праці, тис. грн	4383,0	4670,0	5428,0	6919,0	8469,0
Продуктивність праці, тис. грн/ос.	469,62	530,77	586,68	740,34	880,53

Таблиця 2.4 – Динаміка показників використання трудових ресурсів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Абсолютна зміна, тис. грн				Відносна зміна, %			
	Роки				Роки			
	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	-5,0	5,0	-5,0	-8,0	95,0	105,3	95,0	91,6
Фонд оплати праці, тис. грн	287,0	758,0	1491,0	1550,0	106,5	116,2	127,5	122,4
Продуктивність праці, тис. грн/ос.	61,2	55,9	153,7	140,2	113,0	110,5	126,2	118,9

Аналізуючи дані таблиці 2.4, слід зазначити, що у 2020 році середньооблікова чисельність працівників склала 100 осіб, а у 2021 році – 95 осіб, а це означає скорочення чисельності працюючих протягом даного періоду на 5 осіб або 5,0 %. У 2022 році середньооблікова чисельність працівників становила 100 осіб, що свідчить про зростання чисельності працюючих на 5 осіб або 5,3 %, а у 2023 році – 95 осіб (зниження на 5 осіб або 5,0 %). У 2024 році середньооблікова чисельність працівників 87 осіб, що в порівнянні з 2023 роком свідчить про зниження чисельності працюючих на 8 осіб або 8,4 %.

Фонд оплати праці підприємства у 2020 році становив 4383,0 тис. грн, а у 2021 році – 4670,0 тис. грн, що свідчить про зростання рівня витрат на оплату праці на 287,0 тис. грн або 6,5 %.

У 2022 році фонд оплати праці становив 5428,0 тис. грн, у порівнянні з 2021 роком зростання склало 758,0 тис. грн або 16,2 %.

У 2023 році фонд оплати праці становив 6919,0 тис. грн (зростання у порівнянні з 2022 роком зростання склало 1491,0 тис. грн або 27,5 %).

У 2023 році фонд оплати праці становив 8469,0 тис. грн (зростання на 1550,0 тис. грн або 22,4 %).

Продуктивність праці працівників підприємства у 2020 році склала 469,62 тис. грн/ос., а у 2021 році – 530,77 тис. грн/ос., що означає зростання рівня продуктивності праці на підприємстві на 61,2 тис. грн/ос. або 13,0 %.

У 2022 році продуктивність праці становила 586,68 тис. грн/ос., що свідчить про зростання рівня продуктивності праці на підприємстві на 55,9 тис. грн/ос. або 10,5 %.

У 2022 році продуктивність праці становила 740,34 тис. грн/ос. (зростання на 153,7 тис. грн/ос. або 26,2 %), а у 2023 році – 880,53 тис. грн/ос., що свідчить про зростання рівня продуктивності праці на підприємстві на 40,2 тис. грн/ос. або 18,9 % (рисунки 2.2).

Збільшення продуктивності праці є позитивним моментом у діяльності підприємства і надає можливість зробити висновок про зростання рівня ефективності використання трудових.

Однак, попри сказане, відбувається зниження кількості працівників та зростання фонду оплати праці, зміна яких також впливає на значення показник продуктивності праці ресурсів.

У такому випадку слід здійснити порівняння темпів росту середньої заробітної плати та продуктивності праці.

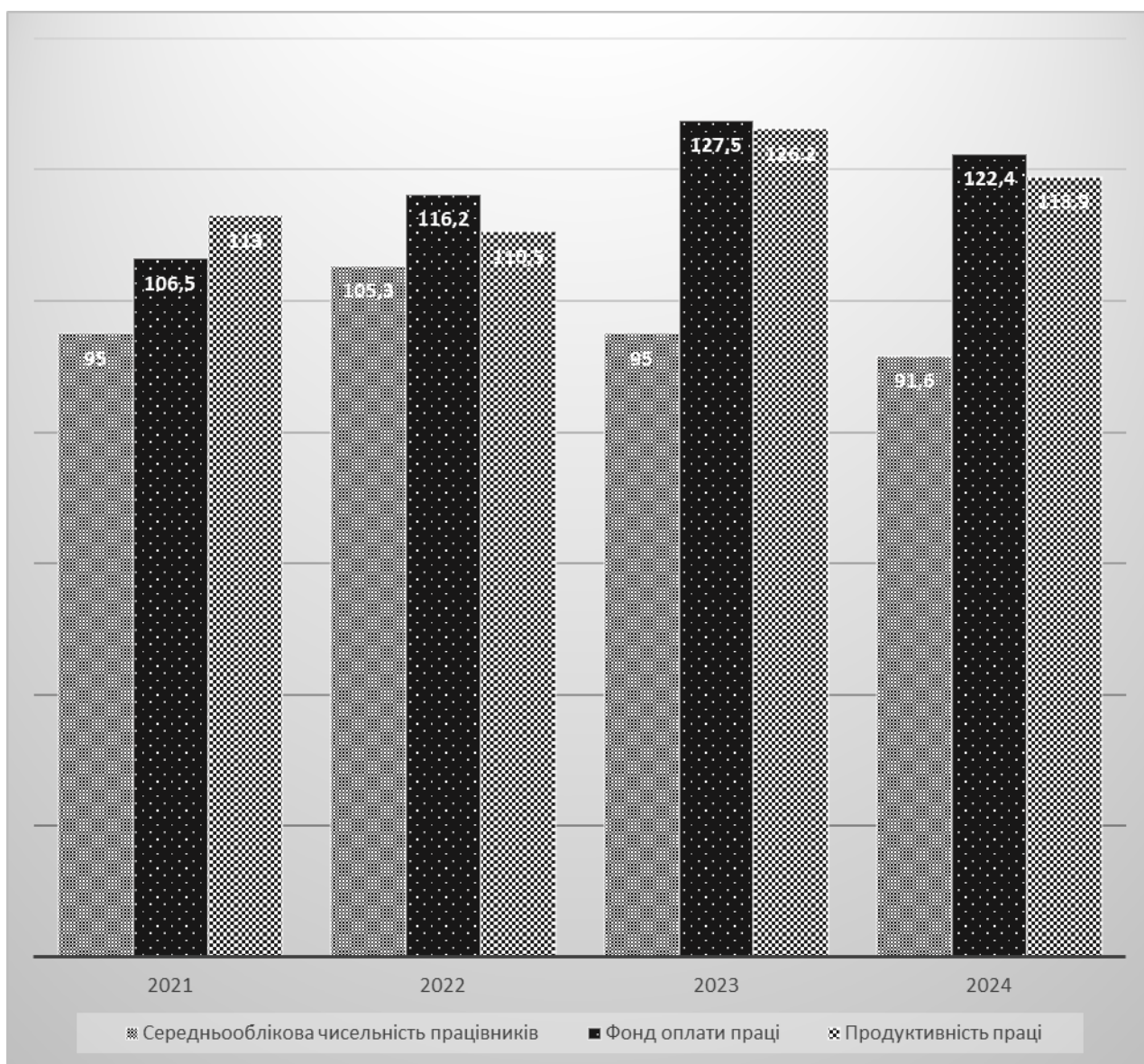

Рисунок 2.2 – Динаміка показників використання трудових ресурсів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, %

Беручи до уваги порівняння темпів росту продуктивності праці та середньої заробітної плати, представлені на рисунку 2.3, стає зрозуміло, що в 2021-2022 роках темп росту продуктивності праці перевищував темп росту заробітної плати, що є позитивною тенденцією у роботі підприємства.

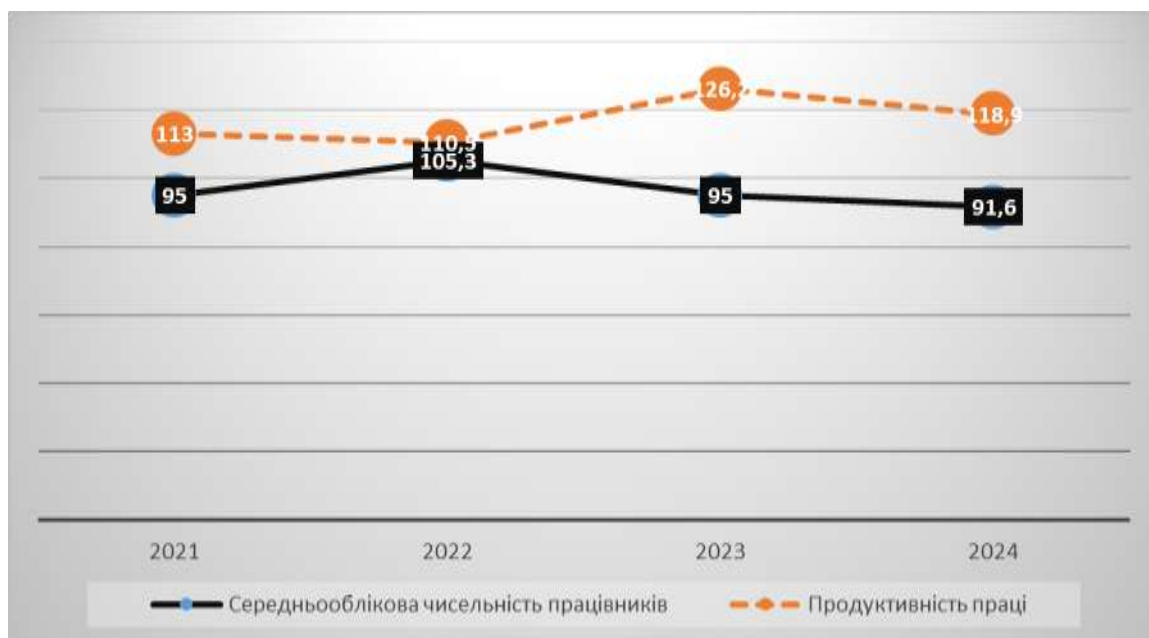

Рисунок 2.3 – Порівняння темпів росту продуктивності праці та середньої заробітної плати ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, %

Проте у 2023-2024 роках спостерігається протилежна динаміка перевищення темпів росту заробітної плати над темпами росту продуктивності праці, що потребує оптимізації даного співвідношення.

2.3 Аналіз стану та ефективності використання основних засобів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Основні засоби – це та частина активів (господарських засобів підприємства), яка розрахована на використання їх підприємством протягом

тривалого періоду часу (більше одного року) та поступово (по частинах) втрачає свою вартість [30].

Аналізуючи склад та структуру основних фондів визначаються показники кожної групи в абсолютній величині, а також питома вага в загальній вартості та зміни протягом звітного року.

Завданнями аналізу основних фондів є: перевірка забезпеченості підприємства основними фондами; перевірка їх технічного стану; встановлення рівня використання основних фондів та виявлення причин недоліків у їх застосуванні; розрахунки впливу використання основних фондів та обсяг випуску продукції.

Виробнича структура основних фондів характеризується питомою вагою кожної групи основних фондів у загальній їхній вартості по підприємству, галузі і промисловості в цілому. Виробнича структура основних фондів і її зміна, за той, чи інший відрізок часу дають можливість охарактеризувати технічний рівень промисловості й ефективність використання капітальних вкладень в основні фонди.

До показників, що характеризують зміни в структурі основних фондів, відносять коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту. До загальних показників використання основних фондів відносяться: фондівіддача; фондомісткість; фондоозброєність. Фондовіддача показує, скільки продукції припадає на 1 грн вартості основних фондів; фондомісткість показує, яка вартість основних фондів витрачається на отримання 1 грн продукції; фондоозброєність показує, яка вартість основних фондів припадає на 1-го працівника [31].

Серед основних напрямків поліпшення ефективності використання основних фондів підприємства варто виділити такі з них:

- зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування;

- скорочення та ліквідація внутрішньо змінних простоїв шляхом підвищення рівня організації виробництва, модернізація діючого устаткування, машин та механізмів;

- введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування; застосування ресурсозберігаючої техніки.

Аналіз вартості основних засобів підприємства за 2013-2023 роки представлена в таблиці 2.5 – 2.6.

Таблиця 2.5 – Вартість основних засобів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Група основних засобів	Станом на				
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023	31.12.2024
1	2	3	4	5	6
Виробничого призначення:					
Будівлі та споруди, тис. грн	201397,0	219894,0	74587,0	54036,0	45800,0
	219894,0	243567,0	54036,0	45800,0	45580,0
Машини та обладнання, тис. грн	5611,0	5161,0	5849,0	6143,0	8682,0
	5161,0	5849,0	6143,0	8682,0	8770,0
Транспортні засоби, тис. грн	1326,0	1811,0	2115,0	4437,0	4619,0
	1811,0	2115,0	4437,0	4619,0	4907,0
Інші основні засоби, тис. грн	14198,0	13938,0	13846,0	14061,0	15204,0
	13938,0	13846,0	14061,0	15204,0	15258,0
Всього основних засобів виробничого призначення, тис. грн	222532,0	240804,0	96397,0	78677,0	74305,0
	240804,0	265377,0	78677,0	74305,0	74515,0
Невиробничого призначення:					
Інвестиційна нерухомість, тис. грн	-	-	168980,0	185401,0	184781,0
	-	-	185401,0	184781,0	190676,0

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6
Всього основних засобів невиробничого призначення, тис. грн	-	-	168980,0	185401,0	184781,0
	-	-	185401,0	184781,0	190676,0
Всього основних засобів, тис. грн	222532,0	240804,0	265377,0	264078,0	259086,0
	240804,0	265377,0	264078,0	259086,0	265191,0

Аналіз даних таблиці 2.6 дозволив встановити, що у 2020 році вартість будівель та споруд на початок року склала 201397,0 тис. грн, на кінець року – 219894,0 тис. грн, що вказує на зростання протягом року – 18497,0 тис. грн або 9,2 %.

У 2021 році вартість будівель та споруд на початок року становила 219894,0 тис. грн, а на кінець року – 243567,0 тис. грн, що вказує на зростання протягом року на 23673,0 тис. грн або 10,8 %).

Таблиця 2.6 – Динаміка вартості основних засобів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Абсолютна зміна, тис. грн				Відносна зміна, %			
	Роки				Роки			
	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Виробничого призначення:								
Будівлі та споруди, тис. грн	18497	-145307	-20551	-8236	109,18	33,92	72,45	84,76
Машини та обладнання, тис. грн	-450	688	294	2539	91,98	113,33	105,03	141,33
Транспортні засоби, тис. грн	485	304	2322	182	136,58	116,79	209,79	104,10

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші основні засоби, тис. грн	-260	-92	215	1143	98,17	99,34	101,55	108,13
Всього основних засобів виробничого призначення, тис. грн	18272	-144407	-17720	-4372	108,21	40,03	81,62	94,44
Невиробничого призначення:								
Інвестиційна нерухомість, тис. грн	-	-	16421	-620	-	-	109,72	99,67
Всього основних засобів невикористаного призначення, тис. грн	-	-	16421	-620	-	-	109,72	99,67
Всього основних засобів, тис. грн	-	-	-1299	-4992	108,21	110,20	99,51	98,11

У 2022 році вартість будівель та споруд на початок року становила 74587,0 тис. грн, а на кінець року – 54036,0 тис. грн, а у 2023 році на початок року – 54036,0 тис. грн, на кінець року – 45800,0 тис. грн (зниження протягом року становило 8236,0 тис. грн або 15,2 %). У 2024 році вартість будівель та споруд на початок року становила 45800,0 тис. грн, а на кінець року – 45580,0 тис. грн (зниження протягом року – 220,0 тис. грн або 0,5 %).

Динаміка вартості основних засобів підприємства протягом 2020-2024 років подана на рисунку 2.4.

Вартість машин та обладнання на початок 2020 року склала 5611,0 тис. грн, на кінець року – 5161,0 тис. грн, а це означає зростання протягом року на 450,0 тис. грн або 8,0 %. У 2021 році вартість машин та обладнання на початок року становила 5161,0 тис. грн, а на кінець року – 5849,0 тис. грн, що вказує на зростання протягом року на 688,0 тис. грн або на 13,3 %.

У 2022 році на початок року вартість машин та обладнання становила 5849,0 тис. грн, а на кінець року – 6143,0 тис. грн (зростання протягом року склало 294,0 тис. грн або 5,0 %). У 2023 році вартість машин та обладнання на початок року становила 6143,0 тис. грн, а на кінець року – 8682,0 тис. грн, а це означає зростання протягом року їх вартості на 2539,0 тис. грн або на 41,3 %). У 2024 році на початок року вартість машин та обладнання становила 8682,0 тис. грн, а на кінець року – 8770,0 тис. грн (зниження протягом року – 88,0 тис. грн або 1,0 %).

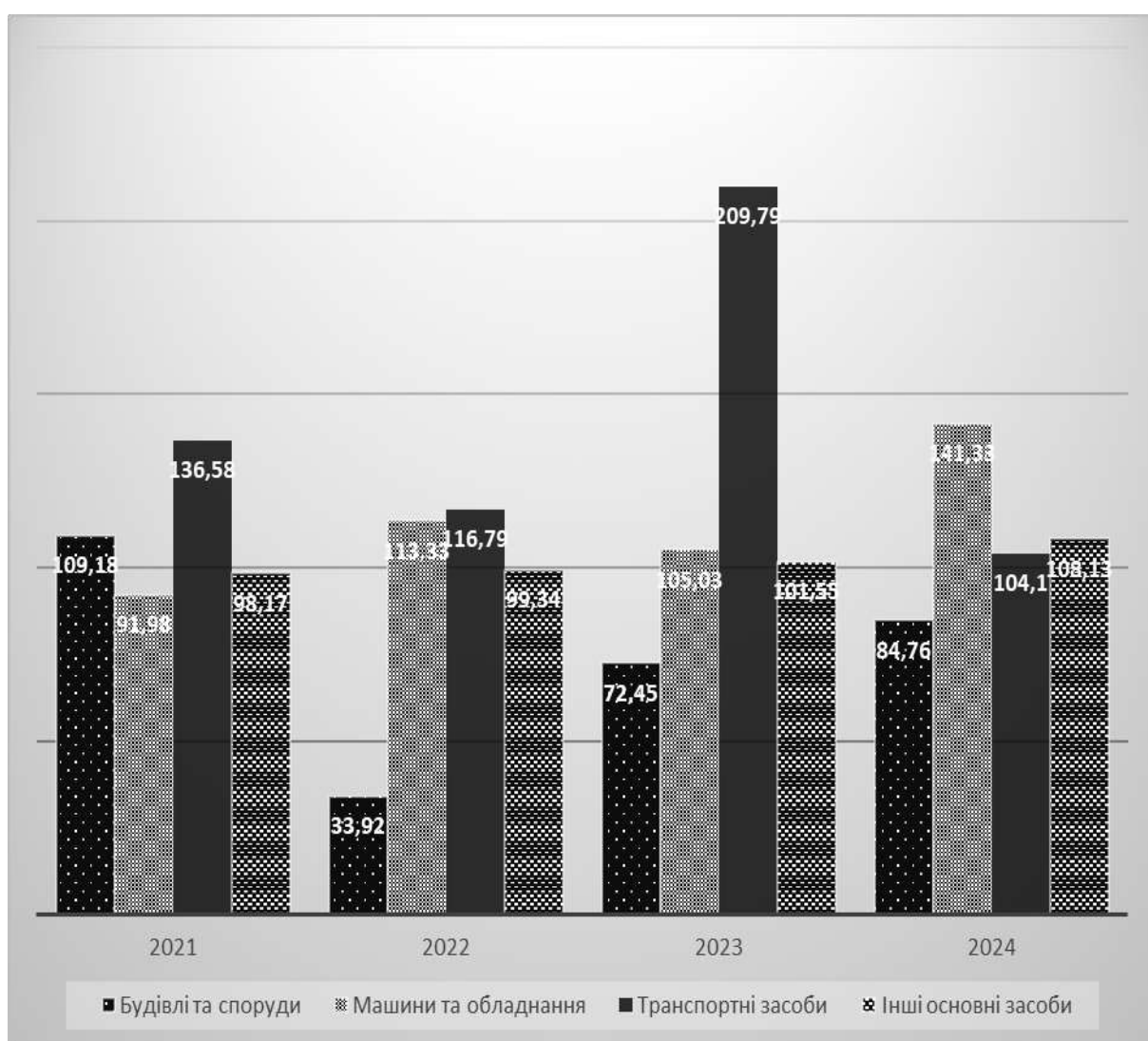

Рисунок 2.4 - Динаміка вартості основних засобів виробничого призначення ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, тис. грн

Вартість транспортних засобів на початок 2020 року склала 1326,0 тис. грн, на кінець року – 1811,0 тис. грн (зростання протягом року становило 485,0 тис. грн або 36,6 %), а у 2021 році на початок року – 1811,0 тис. грн (зростання протягом року – 304,0 тис. грн або 16,8 %). У 2023 році вартість транспортних засобів на початок року становила 4437,0 тис. грн, на кінець року – 4619,0 тис. грн, а у 2024 році – 4619,0 та 4907,0 тис. грн відповідно (зниження протягом року становило 288,0 тис. грн або 6,2 %).

В цілому вартість основних засобів виробничого призначення на початок 2020 року склала 222532,0 тис. грн, на кінець року – 240804,0 тис. грн, що свідчить про зростання протягом року на 18272,0 тис. грн або 8,2 %. У 2024 році вартість основних засобів виробничого призначення на початок року становила 74305,0 тис. грн, а на кінець року – 74515,0 тис. грн (зростання протягом року – 210,0 тис. грн або 0,3 %).

Загальна вартість основних засобів на початок 2020 року склала 222532,0 тис. грн, а на кінець року – 240804,0 тис. грн, що свідчить про зростання протягом року вартості основних засобів на 18272,0 тис. грн або 8,2 %. У 3 році загальна вартість основних засобів на початок року становила 259086,0 тис. грн, а на кінець року – 265191,0 тис. грн, що вказує на зростання протягом року на 6105,0 тис. грн або на 2,4 %.

Важливе значення має аналіз структури основних засобів виробничого призначення підприємства, яка у 2024 році на ПП «Сільго-Сервіс» мала такий вигляд: на питому ваго будівель та споруд припадало – 61,17 % вартості основних фондів; інших основних засобів – 20,48 %; машин та обладнання – 11,17 %; транспортних засобів – 6,59 % (таблиця 2.7).

Знос основних засобів представляє собою суму амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Таблиця 2.7 – Структура основних фондів підприємства протягом 2020-2024 років

Найменування	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Будівлі та споруди	90,50	91,32	77,37	68,68	61,64
Машини та обладнання	2,52	2,14	6,07	7,81	11,68
Транспортні засоби	2,32	2,43	6,37	11,03	11,80
Інші основні засоби	0,81	0,88	4,60	5,87	6,60
Всього основних засобів виробничого призначення	100	100	100	100	100

Динаміка первісної та залишкової вартості і суми зносу представлена в таблиці 2.8.

Аналізуючи дані таблиці 2.8, слід зазначити, що у 2020 році первісна вартість основних фондів на початок року становила 70004,0 тис. грн, а на кінець року – 93279,0 тис. грн.

Протягом року відбулося зростання первісної вартості основних фондів на 23275,0 тис. грн або на 33,3 %.

Таблиця 2.8 – Аналіз вартості та рівня зносу основних фондів ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6
Первісна вартість основних фондів, тис. грн:	70004,0	93279,0	115226,0	101912,0	102828,0
	93279,0	115226,0	101912,0	102828,0	108782,0
- абсолютна зміна протягом року, тис. грн	23275,0	21947,0	-13314,0	916,0	5954,0
- відносна зміна протягом року, %	133,3	123,5	88,5	100,9	105,8

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
Знос основних фондів, тис. грн:	10114,0	15117,0	18829,0	23235,0	28523,0
	15117,0	18829,0	23235,0	28523,0	34267,0
- абсолютна зміна протягом року, тис. грн	5003,0	3712,0	4406,0	5288,0	5744,0
- відносна зміна протягом року, %	149,5	124,6	123,4	122,8	120,1
Залишкова вартість основних фондів, тис. грн:	59890,0	78162,0	96397,0	78677,0	74305,0
	78162,0	96397,0	78677,0	74305,0	74515,0
- абсолютна зміна протягом року, тис. грн	18272,0	18235,0	-17720,0	-4372,0	210,0
- відносна зміна протягом року, %	130,5	123,3	81,6	94,4	100,3
Ступінь зносу основних фондів, %	14,45	16,21	16,34	22,80	27,74
	16,2	16,3	22,8	27,7	31,5
- зміна протягом року, %	1,8	0,1	6,5	4,9	3,8

Динаміка суми зносу основних фондів подана на рисунку 2.5.

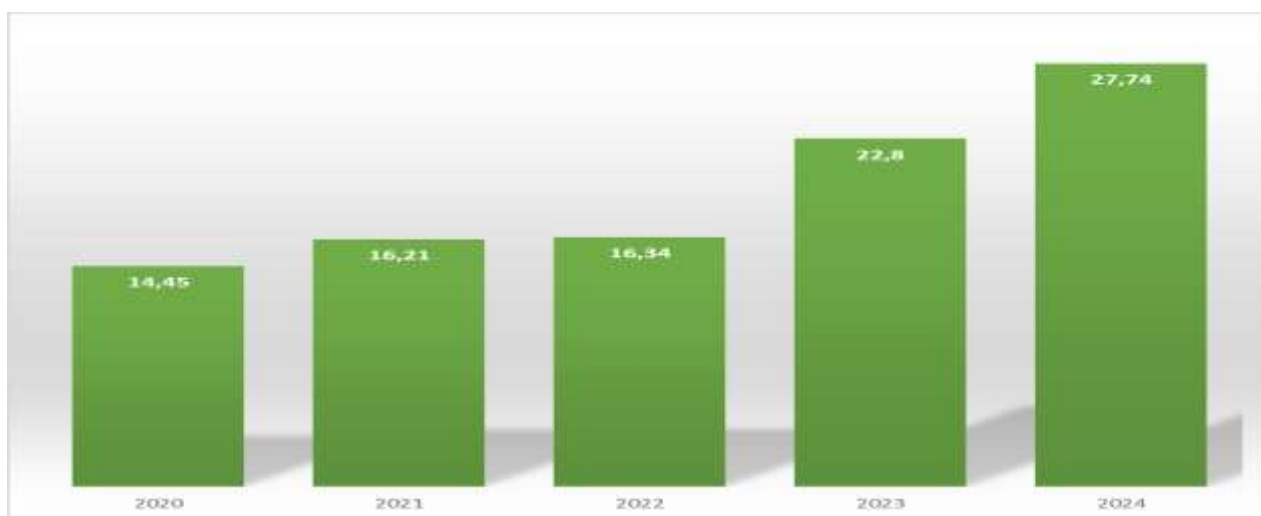

Рисунок 2.5 - Динаміка суми зносу основних фондів протягом 2020-2024 років,

тис. грн

У 2022 році на початок року – 115226,0 тис. грн, на кінець року – 101912,0 тис. грн, що свідчить про зниження вартості основних фондів протягом року на 13314,0 тис. грн або на 11,6 %).

Протягом 2024 року відбулося зростання вартості основних фондів протягом року на 5954,0 тис. грн або на 5,8 %).

Що стосується рівня зносу основних фондів підприємства, то сума нарахованого зносу основних засобів на початок 2020 року складала 10114,0 тис. грн, а на кінець року – 15117,0 тис. грн.

Отже протягом року відбулося зростання суми зносу на 5003,0 тис. грн або на 49,5 %.

Рівень зносу основних фондів ПП «Сільго-Сервіс» на початок 2020 року складав 14,5 %, а на кінець року – 16,2 %, а це означає, що зростання протягом року становило 1,7 %.

На початок 2021 року рівень зносу основних фондів становив 16,2 %, а на кінець року – 16,3 % (зростання протягом року – 0,1 %); на початок 2023 року – 22,8 %, на кінець року – 27,7 % (зростання протягом року – 4,9 %).

Найвищий рівень зносу основних фондів зафіксовано в 2024 році, його рівень становив 31,5 %.

Основними показниками оцінки ефективності використання основних фондів підприємства є фондівіддача, фондомісткість та фондоозброєність. Аналіз зазначених показників представлено в таблиці 2.9 та рисунку 2.6.

Аналізуючи дані таблиці 2.9, слід зазначити, що у 2020 році фондівіддача підприємства склала 3,11 грн/грн, у 2021 році – 2,68 грн/грн, що означає зниження рівня фондівіддачі на 0,43 грн/грн або 13,8 %). У 2024 році рівень фондівіддачі становив 2,24 грн/грн (зниження на 0,23 грн/грн або 9,3 %). Фондомісткість підприємства у 2020 році склала 0,32 грн/грн, а у 2024 році – 0,45 грн/грн (зростання на 0,04 грн/грн або 10,3 %).

Таблиця 2.9 – Показники ефективності використання основних засобів
ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Фондовіддача, грн/грн	3,11	2,68	2,52	2,47	2,24
- абсолютна зміна, грн/грн	-	-0,43	-0,16	-0,05	-0,23
- відносна зміна, %	-	86,2	94,0	98,0	90,7
Фондомісткість, грн/грн:	0,32	0,37	0,40	0,41	0,45
- абсолютна зміна, грн/грн	-	0,05	0,02	0,01	0,04
- відносна зміна, %	-	116,0	106,1	102,4	110,3
Фондоозброєність, тис. грн/ос.:	151,17	198,20	232,35	300,24	393,87
- абсолютна зміна, тис. грн/ос.	-	47,03	34,15	67,89	93,63
- відносна зміна, %	-	131,1	117,2	129,2	131,2

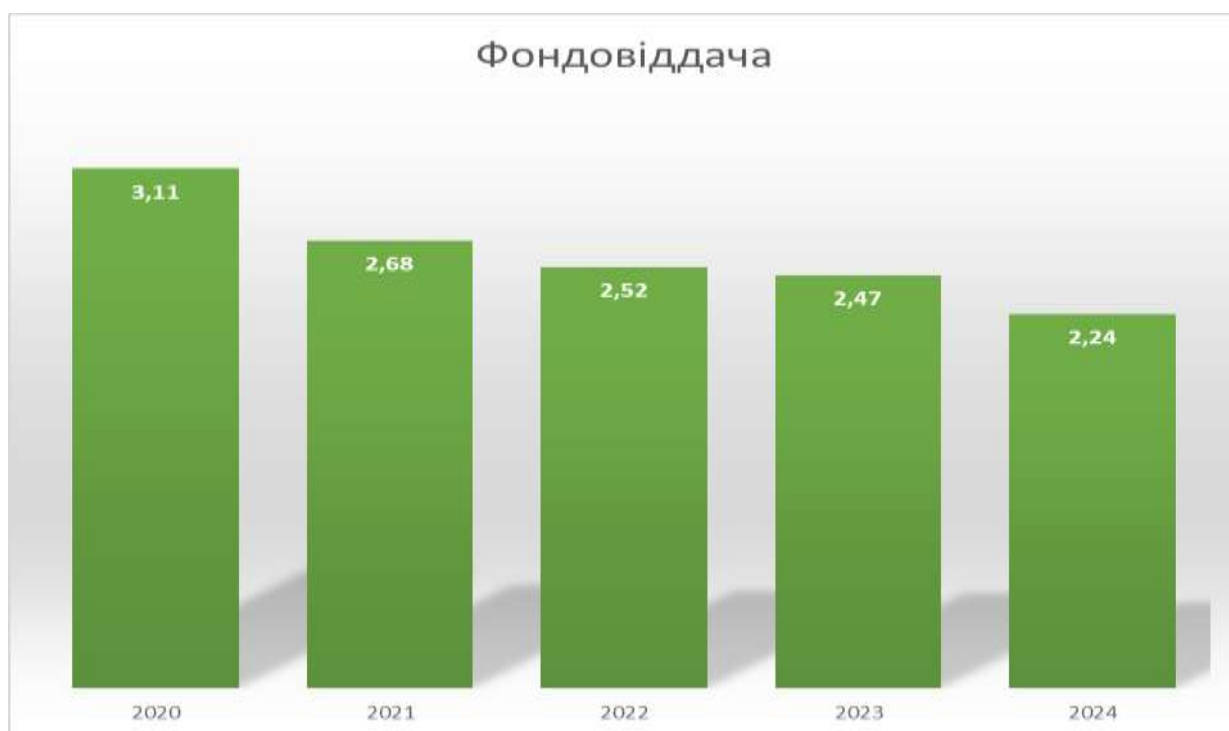

Рисунок 2.6 – Динаміка рівня фондовіддачі ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, грн/грн

Фондоозброєність підприємства у 2020 році склала 151,17 тис. грн/ос., а у 2021 році – 198,20 тис. грн/ос., що свідчить про зростання рівня фондоозброєності на 47,03 тис. грн/ос. або 31,1 %. У 2022 році рівень фондоозброєності складав 232,25 тис. грн/ос., в порівнянні з 2021 роком зростання склало 34,15 тис. грн/ос. або 17,2 %. У 2023 році рівень фондоозброєності складав 300,24 тис. грн/ос. (зростання на 67,89 тис. грн/ос. або 29,2 %), а у 2023 році – 393,87 тис. грн/ос. (зростання на 93,63 тис. грн/ос. або 31,2 %). Варто зазначити, що протягом 2020-2024 років ефективність використання основних фондів підприємством знижувалася, про що говорить зниження показника фондовіддачі та зростання фондомісткості. Однак, позитивну динаміку має показник фондоозброєності, що у значній мірі обумовлено зниженням кількості працівників підприємства.

2.4 Аналіз операційних витрат діяльності ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Діяльність будь-якого господарюючого суб'єкта завжди пов'язана з певними витратами матеріальних, трудових, грошових та інших ресурсів, які цінуються на ринку. На рівні підприємства менеджмент витрат поєднує в собі елементи виробничого та фінансового менеджменту з метою їх оптимізації та забезпечення максимального прибутку [33].

Витрати – це важлива та складна економічна категорія, яка є одним з вирішальних чинників впливу на фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання.

Облік витрат у фінансовому напрямі здійснюється за економічними елементами. Згідно з П(С)БО 16 «Витрати», витрати операційної діяльності групуються за такими елементами: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати [23].

Аналіз операційних витрат підприємства представлено в таблиці 2.10 та рисунку 2.7.

Таблиця 2.10– Елементи операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Матеріальні витрати, тис. грн	5523,0	6073,0	13687,0	6088,0	4032,0
Витрати на оплату праці, тис. грн	4383,0	4760,0	5428,0	6919,0	8469,0
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн	1620,0	1680,0	1946,0	1368,0	1703,0
Амортизація, тис. грн	7004,0	7873,0	4660,0	5557,0	5987,0
Інші операційні витрати, тис. грн	6478,0	6544,0	22902,0	22526,0	28528,0
Разом операційні витрати, тис. грн	25008,0	26930,0	48623,0	42458,0	48719,0

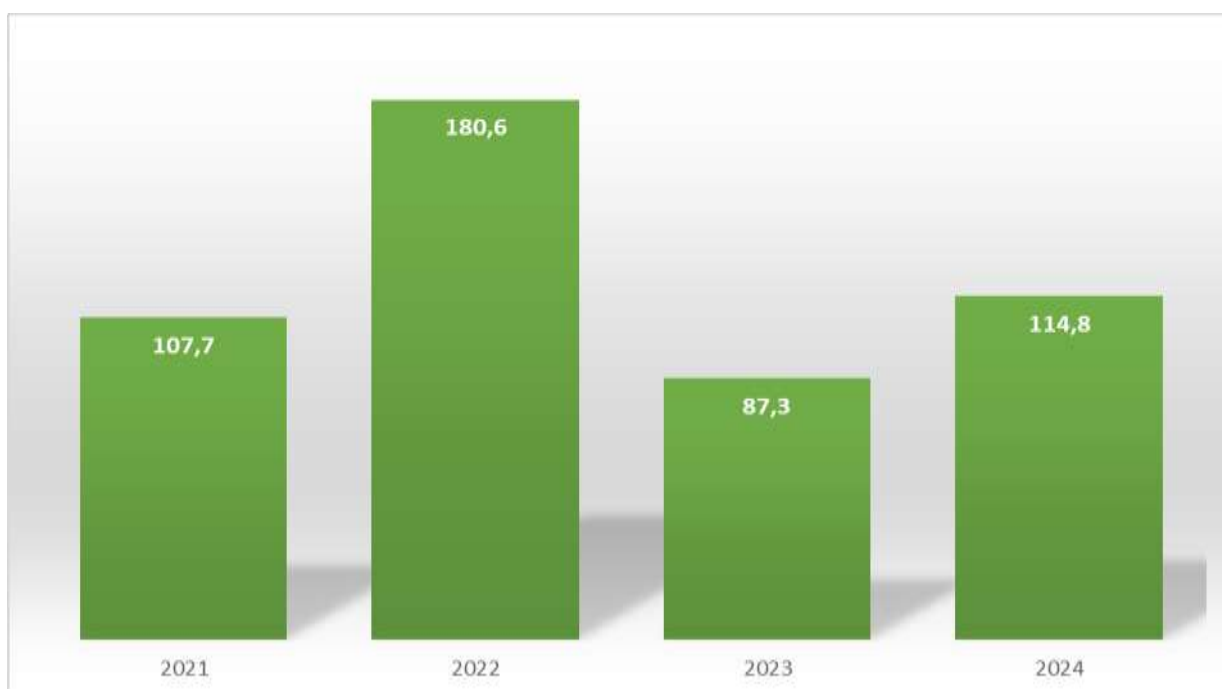

Рисунок 2.7 – Динаміка операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років, тис. грн

Динаміка витрат за елементами операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років подана в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Динаміка витрат за елементами операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показник	Абсолютна зміна, тис. грн				Відносна зміна, %			
	Роки				Роки			
	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Матеріальні витрати	550,0	7614,0	-7599,0	-2056,0	110,0	225,4	44,5	66,2
Витрати на оплату праці	377,0	668,0	1491,0	1550,0	108,6	114,0	127,5	122,4
Відрахування на соціальні заходи	60,0	266,0	-578,0	335,0	103,7	115,8	70,3	124,5
Амортизація	869,0	-3213,0	897,0	430,0	112,4	59,2	119,3	107,7
Інші операційні витрати	66,0	16358,0	-376,0	6002,0	101,0	350,0	98,4	126,6
Разом операційні витрати	1922,0	21693,0	-6165,0	6261,0	107,7	180,6	87,3	114,8

Аналізуючи дані таблиці 2.11, слід зазначити, що у 2020 році матеріальні витрати склали 5523,0 тис. грн, у 2021 році – 6073,0 тис. грн, що вказує на зростання на 550,0 тис. грн або 10,0 %. У 2022 році матеріальні витрати становили 13687,0 тис. грн (зростання в порівнянні з 2021 роком склало 7614,0 тис. грн або 125,4 %), а у 2024 році – 4032,0 тис. грн (зниження на 2056,0 тис. грн або 33,8 %).

Витрати на оплату праці в 2020 році склали 4383,0 тис. грн, а у 2021 році – 4760,0 тис. грн, що вказує на зростання їх розміру на 377,0 тис. грн або 8,6 %. У 2023 році витрати на оплату праці становили 6919,0 тис. грн (зростання на

1491,0 тис. грн або 27,5 %), а у 2024 році – 8469,0 тис. грн, що свідчить про зростання їх розміру на 1550,0 тис. грн або 22,4 %).

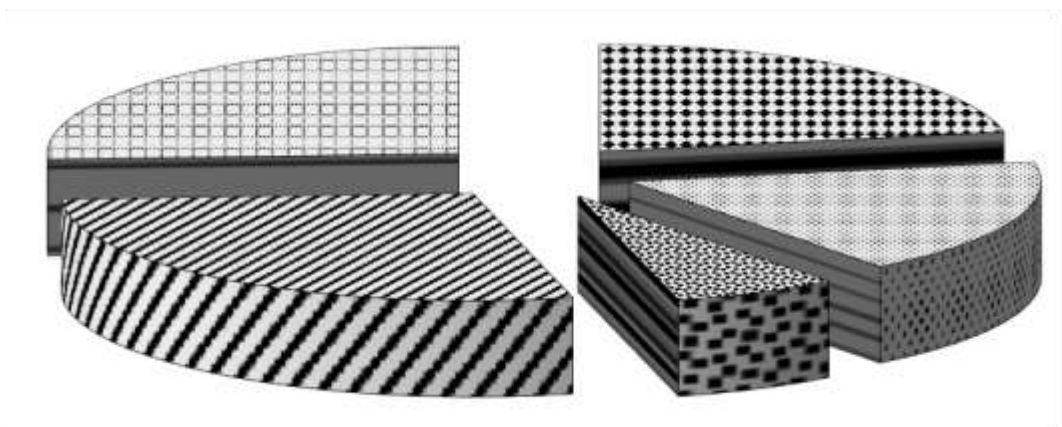
Відрахування на соціальні заходи в 2020 році склали 1620,0 тис. грн, а у 2021 році – 1680,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 60,0 тис. грн або 3,7 %. У 2024 році розмір відрахувань на соціальні заходи становив 1703,0 тис. грн, що вказує на зростання їх величини на 335,0 тис. грн або 24,5 %).

Амортизація в 2020 році склала 7004,0 тис. грн, а у 2021 році – 7873,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 869,0 тис. грн або 12,4%). У 2024 році розмір амортизації становив 5987,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 430,0 тис. грн або 7,7 %).

Інші операційні витрати в 2020 році склали 6478,0 тис. грн, у 2021 році – 6544,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 66,0 тис. грн або 1,0 %). У 2023 році інші операційні витрати становили 28528,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 6002,0 тис. грн або 26,6 %).

Всього операційні витрати в 2020 році склали 25008,0 тис. грн, у 2021 році – 26930,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 1922,0 тис. грн або 7,7 %), а у 2024 році – 48719,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком склало 6261,0 тис. грн або 14,8 %).

Дослідження структури витрат за елементами набуває доволі вагомого значення на етапі аналізу операційних витрат. Так, у 2020 році питома вага амортизаційних відрахувань склала 28,0 % (у 2024 році – 12,3 %), питома вага інших операційних витрат – 25,9 % (у 2024 році – 58,5 %), питома вага матеріальних витрат – 22,1 % (у 2024 році – 8,3 %), питома вага витрат на оплату праці – 17,5 % (у 2024 році – 17,4 %), питома вага відрахувань на соціальні заходи – 6,5 % (у 2024 році – 3,5 %). Структура операційних витрат за елементами зображена на рисунках 2.8 та 2.9

■ Матеріальні витрати, тис. грн

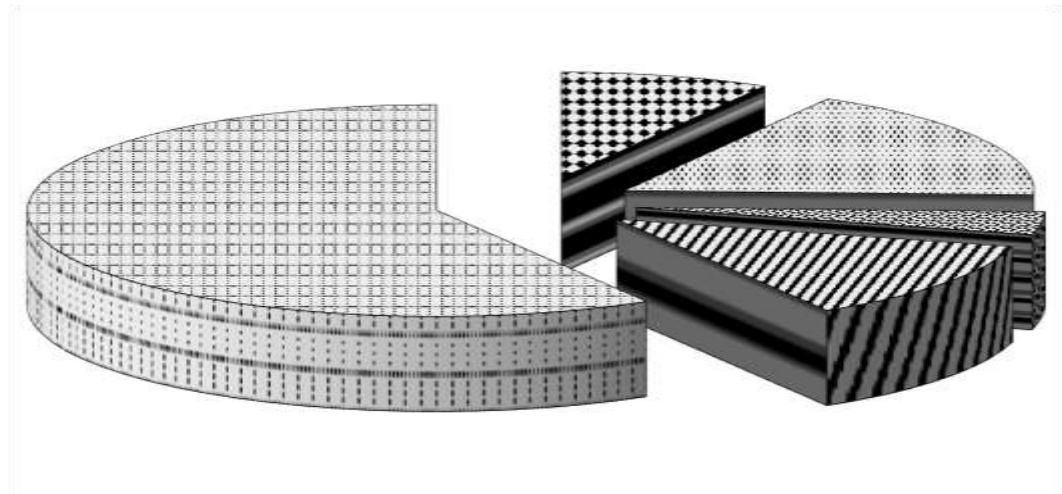
■ Відрахування на соціальні заходи, тис. грн

■ Інші операційні витрати, тис. грн

■ Витрати на оплату праці, тис. грн

■ Амортизація, тис. грн

Рисунок 2.8 – Структура операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» за елементами в 2020 році, %

■ Матеріальні витрати, тис. грн

■ Відрахування на соціальні заходи, тис. грн

■ Інші операційні витрати, тис. грн

■ Витрати на оплату праці, тис. грн

■ Амортизація, тис. грн

Рисунок 2.9 – Структура операційних витрат ПП «Сільго-Сервіс» за елементами в 2024 році, %

2.5 Аналіз фінансових результатів діяльності ПП «Сільго-Сервіс»

Фінансові результати є одним з важливих показників діяльності, що визначає можливість запровадження нових технологій, реконструкції та модернізації виробництва, які формують конкурентні переваги підприємства. Фінансові результати визначаються як головна мета функціонування підприємства, результат його діяльності та розвитку, мотиваційний фактор і показник успішності та конкурентоспроможності підприємства [32].

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності є: вивчення можливостей одержання прибутку відповідно до наявного ресурсного потенціалу підприємства і кон'юнктури ринку; систематичний контроль за процесом формування прибутку і зміною його динаміки; визначення впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на фінансові результати й оцінювання якості прибутку; виявлення резервів збільшення суми прибутку і підвищення рівня прибутковості бізнесу; оцінювання роботи підприємства з використання можливостей збільшення прибутку і рентабельності; вироблення рекомендацій з підвищення ефективності системи керування прибутком [23].

Динаміка фінансових результатів діяльності підприємства представлена у таблиці 2.12 та на рисунку 2.10.

Таблиця 2.12– Фінансові результати діяльності ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 років

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	38494,0	40248,0	47968,0	54184,0	62812,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	19366,0	19982,0	39699,0	32679,0	36290,0

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6
Валовий прибуток (збиток), тис. грн	19128,0	20266,0	8269,0	21505,0	26522,0
Інші операційні доходи, тис. грн	699,0	185,0	461,0	98,0	115,0
Адміністративні витрати, тис. грн	5117,0	5394,0	7171,0	8387,0	10712,0
Інші операційні витрати, тис. грн	525,0	1554,0	1753,0	1392,0	1717,0
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток/збиток), тис. грн	14185,0	13503,0	-194,0	11824,0	14208,0
Інші фінансові доходи, тис. грн	641,0	241,0	6,0	10,0	4,0
Фінансові витрати, тис. грн	3345,0	4231,0	4190,0	3958,0	3601,0
Інші витрати, тис. грн	163,0	322,0	325,0	882,0	179,0
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток / збиток), тис. грн	11318,0	9191,0	-4703,0	7037,0	10439,0
Витрати з податку на прибуток, тис. грн	2150,0	1654,0	-	346,0	1966,0
Чистий фінансовий результат (прибуток / збиток), тис. грн	9168,0	7537,0	-4703,0	6691,0	8473,0

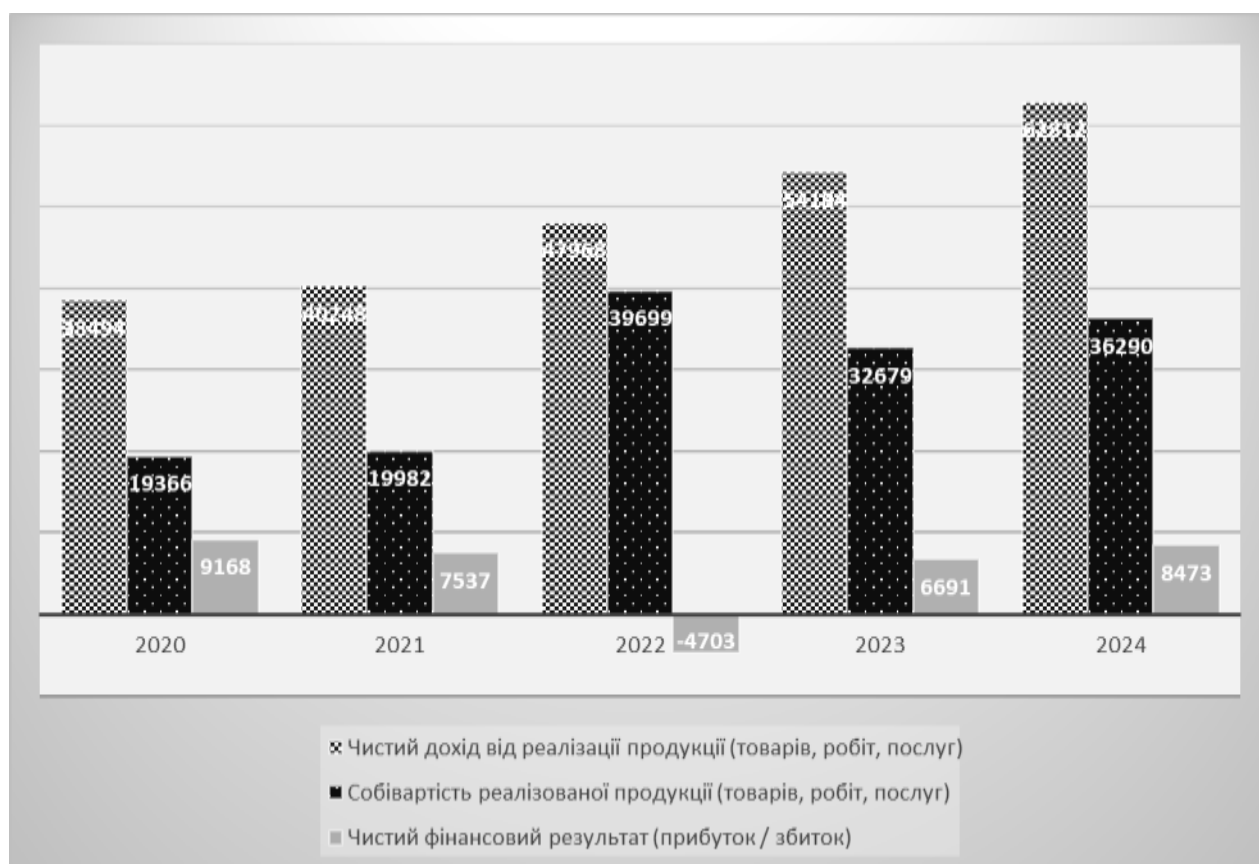

Рисунок 2.10– Динаміка фінансових результатів діяльності підприємства протягом 2020-2024 років

Приймаючи до уваги дані таблиці 2.12, слід зазначити, що у 2020 році чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) склав 38494,0 тис. грн, у 2021 році – 40248,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком становило 1754,0 тис. грн або 4,6 %).

У 2022 році чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) склав 47968,0 тис. грн (зростання на 7720,0 тис. грн або 19,2 %), а у 2023 році – 54184,0 тис. грн (зростання на 6216,0 тис. грн або 13,0 %). У 2024 році чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) склав 62812,0 тис. грн (зростання в порівнянні з попереднім роком 8628,0 тис. грн або 15,9 %).

Валовий прибуток (збиток) у 2020 році склав 19128,0 тис. грн, у 2021 році – 20266,0 тис. грн (зростання на 1138,0 тис. грн або 6,0 %), у 2022 році – 8269,0 тис. грн (зростання на 11997,0 тис. грн або 59,2 %), у 2023 році – 21505,0 тис. грн (зростання на 13236,0 тис. грн або 160,1 %), у 2024 році – 26522,0 тис. грн (зростання на 5017,0 тис. грн або 23,3 %). Фінансовим результатом від операційної діяльності у 2020 році став прибуток, розмір якого 14185,0 тис. грн, у 2021 році – прибуток, розмір якого 13503,0 тис. грн (зниження на 682,0 тис. грн або 4,8 %), у 2022 році – збиток, розмір якого 194,0 тис. грн (зниження на 13697,0 тис. грн), у 2023 році – прибуток, розмір якого 11824,0 тис. грн (зростання на 12024,0 тис. грн), у 2024 році – прибуток, розмір якого 14208,0 тис. грн (зростання на 2384,0 тис. грн або 20,2 %). Чистим фінансовим результатом діяльності підприємства у 2020 році став прибуток, розмір якого становив 9168,0 тис. грн, а у 2021 році – прибуток, розмір якого склав 7537,0 тис. грн (зниження у порівнянні з попереднім роком становило 1631,0 тис. грн або 17,8 %). У 2024 році підприємство отримало прибуток, розмір якого склав 8473,0 тис. грн (зростання у порівнянні з попереднім роком становило 1782,0 тис. грн або 26,6 %).

Висновки до розділу 2

Аналіз показників діяльності ПП «Сільго-Сервіс» протягом 2020-2024 дозволив встановити, обсяг реалізації продукції та послуг у 2020 році склав 46962,0 тис. грн; у 2024 році – 76606,0 тис. грн (на 6274,0 тис. грн або 8,9 % більше відносно до 2023 року).

Загальна вартість основних засобів на початок 2020 року склала 222532,0 тис. грн, на кінець року – 240804,0 тис. грн (зростання протягом року – 18272,0 тис. грн або 8,2 %); у 2021 році на початок року – 240804,0 тис. грн, на кінець року – 265377,0 тис. грн (зростання протягом року – 24573,0 тис. грн або 10,2 %); у 2022 році на початок року – 265377,0 тис. грн, на кінець року – 264078,0 тис. грн (зниження протягом року – 1299,0 тис. грн або 0,5 %); у 2023 році на початок року – 264078,0 тис. грн, на кінець року – 259086,0 тис. грн (зниження протягом року – 4992,0 тис. грн або 2,0 %); у 2024 році на початок року – 259086,0 тис. грн, на кінець року – 265191,0 тис. грн (зростання протягом року – 6105,0 тис. грн або 2,4 %).

Рівень зносу основних фондів на початок 2020 року склав 14,5 %, на кінець року – 16,2 % (зростання протягом року – 1,7 %); на початок 2021 року – 16,2 %, на кінець року – 16,3 % (зростання протягом року – 0,1 %); на початок 2022 року – 16,3 %, на кінець року – 22,8 % (зростання протягом року – 6,5 %); на початок 2022 року – 22,8 %, на кінець року – 27,7 % (зростання протягом року – 4,9 %); на початок 2024 року – 27,7 %, на кінець року – 31,5 % (зростання протягом року – 3,8 %). Найвищий рівень зносу основних фондів зафіксовано в 2024 році – 31,5 %.

Операційні витрати в 2020 році склали 25008,0 тис. грн, у 2021 році – 26930,0 тис. грн (зростання на 1922,0 тис. грн або 7,7 %), у 2022 році – 48623,0 тис. грн (зростання на 21693,0 тис. грн або 80,6 %), у 2023 році – 42458,0 тис. грн (зниження на 6165,0 тис. грн або 12,7 %), у 2024 році – 48719,0 тис. грн

(зростання на 6261,0 тис. грн або 14,8 %). У 2020 році питома вага амортизаційних відрахувань склала 28,0 % (у 2024 році – 12,3 %), інших операційних витрат – 25,9 % (у 2024 році – 58,5 %), матеріальних витрат – 22,1 % (у 2024 році – 8,3 %), витрат на оплату праці – 17,5 % (у 2024 році – 17,4 %), відрахувань на соціальні заходи – 6,5 % (у 2024 році – 3,5 %).

Чистим фінансовим результатом діяльності підприємства у 2020 році став прибуток, розмір якого 9168,0 тис. грн, у 2021 році – прибуток, розмір якого 7537,0 тис. грн (зниження на 1631,0 тис. грн або 17,8 %), у 2022 році – збиток, розмір якого 4703,0 тис. грн (зниження на 12240,0 тис. грн), у 2023 році – прибуток, розмір якого 6691,0 тис. грн (зростання на 11394,0 тис. грн), у 2024 році – прибуток, розмір якого 8473,0 тис. грн (зростання на 1782,0 тис. грн або 26,6 %).

3 Обґрунтування напрямів екологічного розвитку підприємств сільського господарства

3.1 Особливості впровадження екоінновацій в агропромислових підприємствах

Впровадження інновацій в аграрну переробку відкриває значні можливості для розвитку аграрного сектору України. Це дає змогу скоротити витрати, підвищити додану вартість продукції, зменшити негативний вплив на довкілля та розширити ринки збуту. Водночас потрібно враховувати високі початкові інвестиції, необхідність у кваліфікованих кадрах та розвиток відповідної інфраструктури [20].

Переробка аграрної продукції є ключовим напрямком, який сприяє створенню доданої вартості, підвищенню конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках і забезпечує стабільний розвиток аграрного сектору. Її значення як інноваційного складника обумовлене низкою переваг:

- додана вартість продукції. Інноваційні методи переробки дають змогу суттєво збільшувати вартість продукції. Наприклад, переробка зернових на борошно або готову випічку багаторазово збільшує її цінність. Виробництво молочної продукції, зокрема йогуртів і сирів, підвищує рентабельність господарств;

- ефективність використання ресурсів. Завдяки сучасним технологіям, таким як біотехнології чи роботизовані системи, значно знижуються втрати продукції та підвищується її ефективність. Біогазові установки, наприклад, перетворюють органічні відходи на енергію і добрива, що не лише скорочує екологічне навантаження, а й створює додатковий дохід;

– продовольча безпека та якість продуктів. Інновації в цій сфері покращують якість і безпеку продукції. Використання сенсорних технологій і блокчейн-систем дозволяє контролювати якість на кожному етапі виробництва. Новітні методи пакування, такі як вакуумне збереження чи заморожування, подовжують термін придатності продуктів;

– розширення ринків збуту. Інноваційна переробка сприяє створенню нових видів продукції, що відповідають актуальним споживчим тенденціям — таких як органічні чи функціональні продукти, а також готові до вживання страви. Наприклад, попит на органічну продукцію у країнах ЄС і США за останні п'ять років зріс на 20%;

– економічна доцільність і експортний потенціал. У 2022 році частка переробленої агропродукції в українському експорті склала понад 40%. Це забезпечило суттєвий внесок у економіку. Переробка допомагає знизити залежність від сировинного експорту, оскільки необроблена сировина має значно нижчу додану вартість;

екологічні аспекти. Інноваційні рішення у сфері переробки зменшують вплив на довкілля через утилізацію відходів для виробництва компосту чи біопалива, а також завдяки впровадженню енергоефективних технологій із низьким енергоспоживанням;

– підвищення стійкості сектору до криз. Новітні підходи до переробки зменшують залежність від сезонних коливань і гарантують стабільні доходи. Наприклад, заморожені чи консервовані продукти можна реалізовувати протягом усього року.

Переробка є ключовим елементом інноваційного розвитку аграрного сектору, оскільки вона дозволяє зменшити втрати, створює додаткову вартість, розширює ринки збуту та зміцнює стійкість підприємств перед зовнішніми викликами. Інвестиції в сучасні технології переробки сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку, стимулюють

екологічне й економічне зростання, а також посилюють продовольчу безпеку країни.

У сучасному аграрному секторі все більшого поширення набуває інноваційна стратегія довгострокового розвитку, заснована на принципах збалансованого розвитку, також відомого як стійкий розвиток (Sustainable development). Ця стратегія спрямована на досягнення балансу між задоволенням потреб сьогодення та збереженням ресурсів і можливостей для майбутніх поколінь, зокрема забезпечення безпечного й здорового середовища.

Впровадження цієї концепції стало можливим завдяки появі екоінновацій, які включають екологічно чисте виробництво, впровадження дружніх до довкілля технологій, ресурсозберігаючі рішення, концепції управління на кшталт «зелений офіс», підхід «еко-ефективності», моделі «чисте виробництво», покращення ресурсної продуктивності за методологією MIPS, сучасний екологічний дизайн та екологічне маркування товарів. Усі ці ініціативи не лише підвищують рівень екологічної безпеки, але й дозволяють зміцнювати конкурентні переваги бізнесу [14].

На шляху впровадження екоінновацій сільськогосподарські підприємства стикаються з низкою факторів, які можуть як заважати, так і сприяти цьому процесу. Основні з них:

- організаційно-економічні - недостатній обсяг інвестицій для фінансування новацій, застаріла матеріальна та науково-технічна база, відсутність резервів потужностей, акцент підприємців на традиційному виробництві;
- фінансово-кредитні - складнощі з доступом до фінансових ресурсів, недосконала податкова система для стимулювання інноваційної діяльності, значні витрати на фонд оплати праці;
- політико-правові - нестабільність законодавства, обмеження у сфері податкового регулювання, патентного та ліцензійного забезпечення;

- управлінські - недостатньо розвинені управлінські механізми, переважання вертикального обміну інформацією, короткострокова спрямованість інвестицій і орієнтація виробників на наявні ринки;

- соціально-психологічні - страх перед змінами, ризик негативних наслідків для колективу, небажання змінювати звичні процеси, робочі методи чи традиції.

Ефективність інновацій в аграрному секторі визначається сукупністю технологічних, економічних, соціальних та екологічних показників. Такий комплексний підхід дозволяє підприємствам постійно моніторити прогрес у впровадженні інновацій та своєчасно адаптуватися до змін.

Запровадження екоінновацій в аграрному секторі дозволяє більш раціонально використовувати природні ресурси, покращувати екологічну ситуацію в сільській місцевості, створювати сталі мережеві структури для поширення передових практик у сфері екоефективності, сприяти збереженню та створенню нових робочих місць і підвищувати якість життя населення. У контексті глобалізації економіки важливим напрямом залишається розвиток енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Зазначимо, що екоінновації у сільському господарстві охоплюють сучасні підходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, ефективне використання ресурсів, скорочення кількості відходів і захист ґрунтів та водних джерел. До них належать технології точного землеробства, альтернативні енергетичні джерела, біотехнології та методи відновлення природних екосистем [17].

Розглянемо приклади екоінновацій для сільськогосподарської сфери.

Точне землеробство передбачає застосування інструментів, таких як GPS, дрони та сенсори, для оптимального розподілу добрив і засобів захисту рослин. Це сприяє скороченню їх використання та знижує ризик забруднення ґрунтів і водних ресурсів.

Відновлювані джерела енергії забезпечують потреби господарств за допомогою сонячних панелей, вітрових установок і біогазових станцій, що знижує залежність від викопного палива.

Біотехнології включають використання природних методів для боротьби зі шкідниками та хворобами, наприклад, впровадження природних ворогів шкідників або створення сортів рослин, стійких до захворювань. Це дозволяє скоротити використання хімічних засобів захисту рослин.

Енергоефективність досягається через запровадження обладнання з низьким енергоспоживанням для процесів обробки ґрунту, збору врожаю та інших аспектів виробництва.

Стале управління водними ресурсами зосереджується на впровадженні крапельного зрошення, збиранні дощової води та очищенні стічних вод. Це сприяє значному скороченню споживання прісної води.

Органічне сільське господарство базується на виключенні синтетичних добрив і пестицидів, використанні натуральних добрив, таких як компост, а також застосуванні сівозміни для збереження родючості ґрунту й підтримки біорізноманіття.

Розглянемо детальніше інноваційні напрями розвитку агропромислового комплексу [66].

У сучасному вітчизняному землеробстві активно впроваджуються інноваційні методи обробки ґрунту для покращення його родючості та збереження мікроелементів. Однак їх вплив не завжди має позитивний результат, що часто проявляється в забрудненні ґрунтових вод і руйнуванні корисних мікроорганізмів. Це, своєю чергою, негативно впливає на рослини, тварин і людей. Через це дедалі більше уваги приділяється використанню прогресивних технологій мінімальної обробки ґрунту й точного землеробства.

Серед таких технологій виокремлюється метод "Mini-till", який спрямований на максимальне зменшення технічного й технологічного впливу на ґрунт під час його обробки. Цей підхід забезпечує економічну ефективність і

підвищує екологічну стійкість вирощування сільськогосподарських культур. Переваги методу включають зниження залежності від погодних умов, значне скорочення витрат на паливо, добрива та засоби захисту рослин, зменшення використання сільськогосподарської техніки, збільшення врожайності, а також оптимізацію сівозміни (рисунок 3.1) [47].

Рисунок 3.1 - Особливості технології обробітку ґрунту «Mini-till»

No-till або Zero-till (технологія нульового обробітку) — метод обробітку ґрунту, що не передбачає механічного усунення ущільнень на глибині 30–35 см. Ця система обробітку ґрунту є ефективним рішенням для захисту поверхні від ерозії (рисунок 3.2) [47].

Рисунок 3.2 - Особливості використання та адаптації технології «No-till»

Технологія смуговий обробіток ґрунту, або "strip-till", являє собою систему раціонального використання природних ресурсів, яка передбачає мінімальне втручання в ґрунтовий шар. Цей метод поєднує переваги традиційної обробки, такі як сушіння і прогрів ґрунту, із захисними

властивостями при ріллі, оскільки обробляється лише ділянка для закладання рядка насіння. Крім того, технологія дозволяє ефективно здійснювати кореневе підживлення рослин із застосуванням як натуральних, так і органічних добрив, використовуючи відповідне обладнання (рисунк 3.3) [47].

Рисунок 3.3 - Особливості використання та адаптації технології обробітку ґрунту "Strip-till"

Відзначимо, що особливості застосування сучасних інноваційних технологій у рослинництві включають різні аспекти, що демонструють потенціал, а також виклики, пов'язані з їх інтеграцією в аграрну галузь.

Так, селекція спрямована на поліпшення сортів, підвищення стійкості до ґрунтово-кліматичних умов та впливу шкідників. Основними проблемами залишаються слабка державна підтримка, недостатність технологічного обладнання та обмеженість доступу до вихідного селекційного матеріалу.

Генна інженерія та ГМО дають змогу створювати продукцію зі стійкістю до шкідників і гербіцидів, скорочувати витрати на вирощування. Однак виклики включають потенційний негативний вплив на здоров'я людей, ризики появи канцерогенних та мутагенних ефектів, а також проблеми сертифікації та екологічної безпеки.

Органічне землеробство характеризується відсутністю пестицидів та синтетичних добрив, що сприяє збереженню навколишнього середовища. Проте існує потреба у державних дотаціях і законодавчій підтримці, а також відсутність біологічних засобів захисту рослин [49].

Мікрозрошення забезпечує оптимальний рівень зволоженості в посушливих умовах, економить ресурси та мінімізує ерозію ґрунту. Водночас значна вартість будівництва іригаційних систем та слабе оновлення технічного парку стримують широкомасштабне впровадження.

ІТ-технології сприяють точному прогнозуванню врожайності, забезпечують контроль ресурсів і дозволяють ефективно управляти посівними площами. Але їх впровадження вимагає суттєвих фінансових вкладень, наукових розробок і кваліфікованих кадрів.

Нанотехнології допомагають підвищити врожайність, прискорити фотосинтез та посилити захисні властивості рослин. Проте існує недостатня інформація щодо механізмів дії наноматеріалів, а також проблеми сертифікації та обмежена підтримка розвитку в цій сфері.

Кожна із зазначених технологій має значний потенціал для розвитку сільського господарства, хоча їх адаптація потребує вирішення низки економічних, екологічних і соціальних викликів.

Сфера тваринництва є одним із ключових напрямів аграрної галузі, що нині перебуває у складному кризовому стані й потребує вагомих інвестицій.

Водночас цей сектор стимулює суб'єктів господарювання до модернізації, оснащення сучасними технологіями і впровадження інноваційних технічних рішень.

Інноваційні технології у тваринництві базуються на таких аспектах:

- біотехнології. Вони передбачають використання методів клітинної та генної інженерії для підвищення відтворювальних функцій тварин. Результати досліджень спрямовані на покращення здоров'я тварин, якості продукції, збереження довкілля та генетичного фонду. Завдяки біотехнологіям визначаються тварини, генетично стійкі до хвороб, яких можна цілеспрямовано використовувати у селекції;

- селекційно-племінна робота. Її завдання полягають у покращенні порід шляхом використання високопродуктивних плідників. Успіх племінної роботи залежить від оновлення основного стада, забезпечення якісним генетичним матеріалом і перспективного створення національного ринку племінних ресурсів, який би задовольняв внутрішній попит і був орієнтований на експорт;

- системи годівлі. Сучасні технології забезпечують раціональне харчування тварин із точним дозуванням необхідних речовин: енергії, протеїнів, вітамінів тощо. Це сприяє збільшенню приростів живої маси худоби. Однак високі фінансові витрати на модернізацію і автоматизацію годівлі стримують повсюдне впровадження цих систем;

- техніко-технологічне забезпечення. Воно охоплює оснащення ферм сучасними засобами: спеціалізованими боксами, напувалками, системами подачі корму, доїльною технікою тощо;

- ресурсозберігаючі технології. Ці інновації включають автоматизацію виробничих процесів, робототехніку, створення кормових баз і розведення високопродуктивного поголів'я, що в цілому позитивно впливає на прибутковість галузі та стає основою для її інноваційного розвитку.

Однак, незважаючи на великий потенціал ресурсозберігаючих технологій для сприяння науково-технічному прогресу у тваринництві, їх впровадження

стримується через брак організаційно-економічної, фінансової та матеріально-технічної підтримки.

Відзначимо, що новітні техніко-технологічні рішення в галузі тваринництва відкривають значні перспективи для розвитку сектора, але водночас їхнє впровадження супроводжується низкою викликів.

Біотехнології пропонують інноваційні підходи, такі як:

- збереження генетичного різноманіття тварин;
- покращення їхнього здоров'я;
- удосконалення продуктів тваринництва;
- підвищення продуктивності через використання селекційних методів;
- можливість отримання донорських органів від тварин.

Однак присутні наступні труднощі: необхідність проведення досліджень за участю кваліфікованих фахівців, ризики мутацій, зниження репродуктивних можливостей, проблеми із трансплантованими органами, а також потенційна передача інфекцій.

У напрямку селекційно-племінної роботи важливими є:

- створення нових порід та гібридів;
- покращення продуктивних характеристик;
- використання генетичного потенціалу високоякісних порід.

Серед бар'єрів виокремлюються низький рівень розвитку цієї діяльності в Україні, необхідність фінансування, нагальна потреба у підготовці наукових кадрів і неконтрольований характер результатів селекції.

Системи годівлі спрямовані на:

- оптимізацію режимів годівлі;
- мінімізацію втрат корму;
- забезпечення точного дозування й автоматизованої подачі кормів;
- підвищення приросту маси тварин.

Водночас це потребує значних фінансових вкладень, залучення фахівців для управління процесами та високого рівня автоматизації.

Техніко-технологічне забезпечення акцентується на:

- створенні комфортних умов для утримання й обслуговування тварин;
- зниженні витрат на одиницю продукції;
- покращенні якості продукції;
- економії ресурсів.

Проте очевидними є виклики: висока вартість модернізації обладнання, залежність від імпорту технологій, старіння вітчизняної техніки й необхідність підвищення якості матеріалів для виробництва обладнання.

Ресурсозберігаючі технології дозволяють знижувати витрати, спеціалізувати процеси утримання, оптимізувати раціони тварин і ефективно управляти системами транспортування та утилізації відходів.

Втім, успішна реалізація потребує: держпідтримки, залучення інвестицій для модернізації комплексів, автоматизації й комп'ютеризації виробничих процесів, інтеграції робототехніки та перекваліфікації персоналу.

Ці технічні і технологічні рішення не тільки спрямовані на покращення виробничої ефективності, але й відкривають можливості для сталого розвитку тваринницького сектора в сучасних умовах.

Відзначимо, що для вирішення проблем низького рівня інноваційно-технологічної забезпеченості аграрного сектора необхідно здійснити ряд змін. Ці зміни передусім мають охоплювати такі аспекти:

- удосконалення інституційно-правового регулювання методів ведення сільського господарства;
- розвиток аграрної науки і підсилення інтелектуального потенціалу агропромислового комплексу;
- покращення професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників сільськогосподарської сфери;
- стимулювання державної фінансової підтримки підприємств, орієнтованих на інноваційну діяльність;
- залучення інвестицій для впровадження науково-технічних досягнень у виробничі процеси;

- реалізацію програм і стратегій розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі;
- створення та застосування ефективних механізмів стимулювання інновацій в аграрній сфері;
- підтримку державою досліджень і розробок у галузі селекції, генетичної інженерії та нанотехнологій;
- формування організаційно-економічних механізмів забезпечення технологічної безпеки аграрної галузі;
- підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства з урахуванням принципів екологічного та біорозвитку.

3.2 Формування стратегії інноваційного розвитку підприємств сільського господарства

Визначення оптимальної стратегії інноваційного розвитку сільського господарства в Україні тісно пов'язане з урахуванням специфічних умов, потреб та потенціалу країни. Основні напрямки такої стратегії мають опиратися на результати наукових досліджень, активне впровадження сучасних технологій, кваліфіковану підготовку кадрів, сприятливий інвестиційний клімат та забезпечення екологічної стійкості. Комплексний підхід до інноваційного розвитку є надзвичайно важливим, оскільки він дозволяє розглянути всі елементи стратегії у взаємодії та досягнути синергетичного ефекту [57].

Відзначимо, що стратегія інноваційного розвитку являє собою план реалізації ключових інноваційних заходів, необхідних для впровадження корпоративних стратегій, що спрямовані на оновлення певних компонентів виробничого процесу, реалізації та споживання продукції.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства передбачає визначення

менеджерами та функціональними працівниками інноваційних потреб підприємства, забезпечення більш ефективного впровадження інновацій у діяльність підприємства, а також досягнення гармонійної взаємодії всіх складових елементів системи підприємства.

Основні елементи стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства зображені на рисунку 3.4 [57].

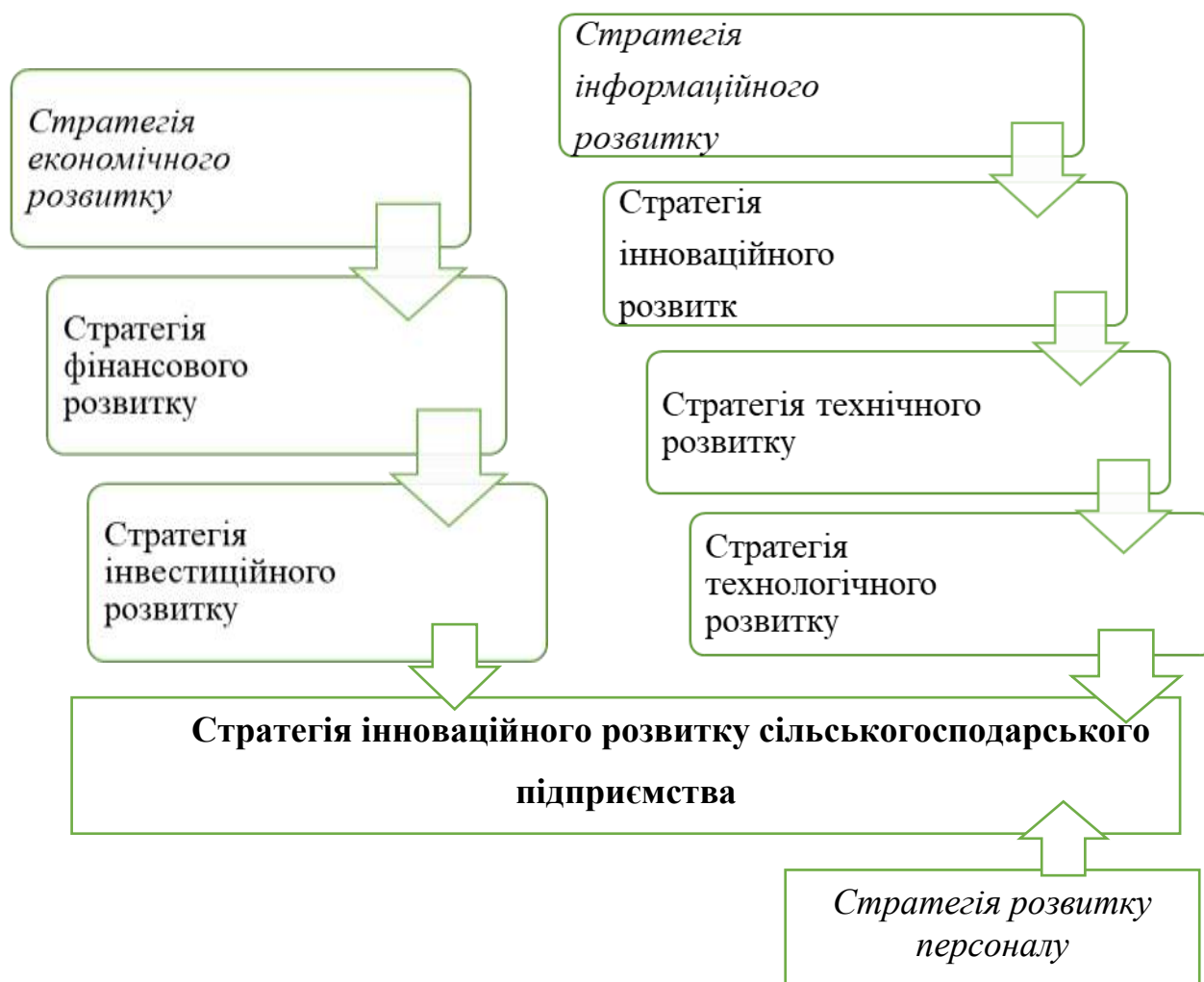

Рисунок 3.4 - Складові стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємств

Розглянемо детальніше ключові аспекти стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. За умови, що підприємство відповідає за результати своєї діяльності, виникає об'єктивна потреба у визначенні тенденцій

його розвитку та оцінці можливостей на перспективу. Саме для вирішення таких завдань створюється стратегія економічного розвитку підприємства.

Ефективність економічної діяльності значною мірою залежить від достатньої кількості фінансових ресурсів, тому важливою складовою є стратегія фінансового розвитку. Вона передбачає визначення довгострокових цілей у фінансовій сфері та вибір найбільш доцільних способів їх досягнення.

Стратегія фінансового розвитку охоплює всі напрями фінансової діяльності, включно з оптимізацією основних і оборотних засобів, управлінням прибутком і його розподілом, грошовими розрахунками та інвестиційною політикою. З огляду на фінансові можливості підприємств та врахування чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, така стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічного потенціалу підприємства реальним умовам товарного та фінансового ринків. При цьому фінансова стратегія підпорядковується загальній стратегії інноваційного розвитку, спрямовуючи свої задачі на збільшення прибутку та ринкової вартості підприємства [46].

Безумовно, це має особливу значущість і для підприємств аграрного сектора. Водночас частиною загальної фінансової стратегії є стратегія інвестиційного розвитку.

Впровадження новітніх технологій та сучасного технічного обладнання в сільському господарстві значно ускладнюється через необхідність великих фінансових витрат і спеціальних знань. Це становить виклик для більшості аграрних підприємств, особливо малих і середніх. Реалізувати такі ініціативи частіше здатні лише великі господарства, які володіють необхідними фінансовими ресурсами чи мають доступ до зовнішніх джерел фінансування.

Одним з потенційних шляхів залучення додаткових коштів стають інвестиційні ресурси. Для успішної реалізації цих задумів важливо постійно шукати нових інвесторів та розробляти актуальні інвестиційні проекти, які дозволять фінансувати впровадження сучасних інновацій у діяльність.

Одним із ключових елементів, що впливають на формування стратегії інноваційного розвитку підприємства, є стратегія розвитку персоналу. У сфері

управління кадрами часто виникають негативні тенденції, особливо в аграрному секторі. Основний акцент таких підприємств зосереджений на забезпеченні сезонного виробничого процесу, що потребує інтенсивного залучення ресурсів у визначені періоди року.

Недооцінка інших аспектів під час виробничого циклу може негативно позначитися на прибутках, а іноді навіть поставити під загрозу подальшу діяльність компанії. У зв'язку з цим питання розвитку персоналу часто залишається другорядним. Керівництво таких підприємств переважно оцінює успіх через конкурентоспроможність, яка залежить від якісної організації виробничих процесів, не враховуючи зв'язок між їх виконанням та кваліфікацією працівників. Зазвичай робота сезонних працівників зводиться до виконання посівних або збору урожаю, без належної уваги до їх майбутнього чи формування сталого професійного колективу [48].

Однак упровадження інновацій неможливе без компетентного персоналу, який має спеціальні знання, освіту, досвід і відповідну кваліфікацію. Таким чином, стратегія розвитку персоналу виступає важливим компонентом інноваційного розвитку підприємств.

У процесі формування стратегії розвитку персоналу сільськогосподарських підприємств слід акцентувати увагу на створенні ефективної системи управління кадрами, орієнтованої на формування постійного кваліфікованого складу працівників. Такий підхід забезпечить впровадження сучасних технологій у виробничий процес, що створить умови для підвищення ефективності підприємства.

Для оптимізації аграрних робіт підприємства повинні постійно удосконалювати технічне та технологічне забезпечення, інтегруючи інноваційні рішення в свою діяльність. Реалізація цієї мети залежить від стратегії інноваційного розвитку, яка охоплює також стратегії технічного та технологічного розвитку. У свою чергу, систематичне забезпечення інформацією про стан таких змін реалізується через стратегію інформаційного розвитку.

Інтеграція зазначених стратегій у єдину цілісну модель дає змогу створити ефективну стратегію інноваційного розвитку аграрних підприємств. Її впровадження сприятиме підвищенню продуктивності компанії та зміцненню її позицій на ринку [55].

На рисунку 3.5 наведено стратегічні цілі, які покладено в основу стратегії інноваційного розвитку підприємств сільського господарства в Україні.

Стимулювання науково-дослідної діяльності. Забезпечення фінансування та інфраструктурної підтримки наукових розробок у сфері сільського господарства. Заохочення співпраці між науковими установами та виробниками з метою впровадження результатів досліджень у практичну діяльність.

Розвиток технологій та інноваційних підприємств. Створення технопарків та кластерів у сільських регіонах, активна підтримка підприємництва та залучення інвестицій у галузь.

Впровадження сучасних технологій. Інтеграція ефективних інструментів, як-от автоматизація виробництва, використання дронів у землеробстві, застосування «розумної» техніки, а також впровадження систем моніторингу ґрунтів і довкілля.

Розвиток сільськогосподарської освіти та підготовка кадрів. Поліпшення якості навчання у сфері сільського господарства, модернізація освітніх закладів, а також створення умов для безперешкодного доступу до навчальних програм і підвищення кваліфікації працівників.

Створення сприятливого інвестиційного клімату. Заохочення інвесторів шляхом запровадження сприятливого правового середовища, підтримка інвестиційних проєктів та ефективних фінансових механізмів.

Стимулювання екологічної стабільності. Використання екологічно безпечних методів і технологій виробництва, популяризація органічного землеробства, раціональне використання природних ресурсів і збереження екосистемного балансу.

Рисунок 3.5 - Стратегічні цілі стратегії інноваційного розвитку підприємств сільського господарства

Процес розробки стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств охоплює кілька ключових етапів (рисунок 3.6).

Рисунок 3.6 - Порядок формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства

Першим етапом цього процесу є детальний аналіз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства. Розглянемо основні кроки, необхідні для проведення такого аналізу. На початковому етапі слід виконати низку дій, спрямованих на забезпечення максимальної ефективності формування стратегії інноваційного розвитку, серед яких.

1 Аналіз інноваційних потреб і потенціалу підприємства, враховуючи стратегічні цілі його діяльності.

2 Організація ефективної підтримки процесу розробки стратегії інноваційного розвитку для забезпечення результативності.

3 Визначення ключових завдань аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, які необхідно вирішити в рамках підготовки стратегії.

4 Розробка та вибір оптимальних методів і підходів для проведення аналізу зазначених аспектів діяльності підприємства.

Відзначимо, що реалізація стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств потребує координації зусиль державних органів, наукових установ, галузевих організацій та підприємств різної форми власності. Лише за умови спільної роботи всіх сторін вдасться забезпечити стабільний інноваційний розвиток сільського господарства в Україні.

3.3 Економічне обґрунтування ефективності екологічно-орієнтованого розвитку підприємства сільського господарства

Рослини мають вирішальне значення у процесі відновлення ґрунтів. Вони покращують його структуру, насичують поживними речовинами та запобігають ерозії. Завдяки кореневій системі рослини розпушують землю й закріплюють її частинки, а відмерлі залишки — листя і стебла — розкладаються, утворюючи гумус. Крім того, за допомогою фіторе mediaції рослини здатні очищати ґрунт від забруднювачів, а також стимулювати підвищення його біологічної активності.

Основні функції рослин у відновленні ґрунтів полягають у [47]:

- збагаченні органічною речовиною. Відмерлі рослинні залишки, такі як листя та коріння, руйнуються під дією природних процесів, виділяючи органічні сполуки й мінеральні елементи, що підвищують родючість ґрунту;

- покращенні структури ґрунту: Коренева система рослин активно розпушує землю, поліпшуючи її аерацію та здатність пропускати вологу, що особливо корисно при роботі з ущільненими або глинистими ґрунтами;
- захист від ерозії: Завдяки корінню ґрунт залишається стабільним і менш уразливим до руйнівного впливу дощових потоків і вітру. Це сприяє зміцненню схилів і ярів;
- фіторе mediaція: Деякі види рослин здатні витягувати з ґрунту небезпечні речовини, такі як важкі метали й токсини, накопичуючи їх у своїх тканинах;
- підвищення біологічної активності: Рослини створюють сприятливе середовище для розвитку мікроорганізмів у ґрунті, які активно сприяють підтримці та відновленню його родючості;
- використання сидератів: Вирощування сидератів — зелених добрив, які спеціально заорюють у ґрунт, є ефективним способом підвищення його родючості, удосконалення структури та боротьби з бур'янами.

Таким чином, рослини не лише підтримують екологічну рівновагу, але й виступають невід'ємною складовою процесів природного відновлення ґрунту.

Соя, зернові культури та кукурудза відіграють важливу роль у процесі залишкового живлення ґрунту, сприяючи підтримці його родючості. Особливості їх впливу залежать від кількості та складу поживних речовин, які залишаються після збору врожаю. Це важливо враховувати при розробленні стратегій сівозміни та внесенні добрив.

Соя, як бобова культура, відома своєю здатністю збагачувати ґрунт азотом через симбіоз з бульбочковими бактеріями. Залишкові органічні речовини сої містять до 30-50 кг/га азоту, з яких близько 10-20% біологічно фіксованого залишається доступним для наступних рослин. Завдяки цьому покращується живлення зернових культур та структура ґрунту.

Зернові культури, такі як пшениця, ячмінь і жито, є джерелом органічної речовини, збагаченої вуглецем і калієм. Вони повертають у ґрунт 20-40 кг/га азоту, 10-15 кг/га фосфору і до 80-100 кг/га калію. Калій, що швидко

вивільняється з решток, забезпечує ефективне живлення наступних культур, особливо на легких ґрунтах.

Кукурудза вирізняється найбільшою кількістю залишкової біомаси, яка містить значну концентрацію поживних речовин: 20-30 кг/га азоту, 5-10 кг/га фосфору і до 100-150 кг/га калію. Через повільний розклад її решток важливо застосовувати додаткові методи прискорення цього процесу (подрібнення або використання мікробіологічних препаратів).

При плануванні сівозміни рекомендації виглядають наступним чином.

1 Після посіву сої слід вирощувати культури з високою потребою в азоті, такі як зернові або кукурудза. При цьому варто уникати надмірного внесення азотних добрив (рисуюнок 3.7).

Рисуюнок 3.7 – Вплив сої на родючість ґрунтів

2 Зернові культури потребують додаткових фосфорних добрив для компенсації дефіциту елемента, а також слід максимально використовувати калій з решток (рисунок 3.8).

Рисунок 3.8 – Вплив зернових на родючість ґрунтів

3 Після кукурудзи необхідно враховувати високу потребу у фосфорі та азоті, а також застосовувати технології для полегшення розкладання поживних залишків (рисунок 3.9).

Скільки добрив залишає кукурудза?

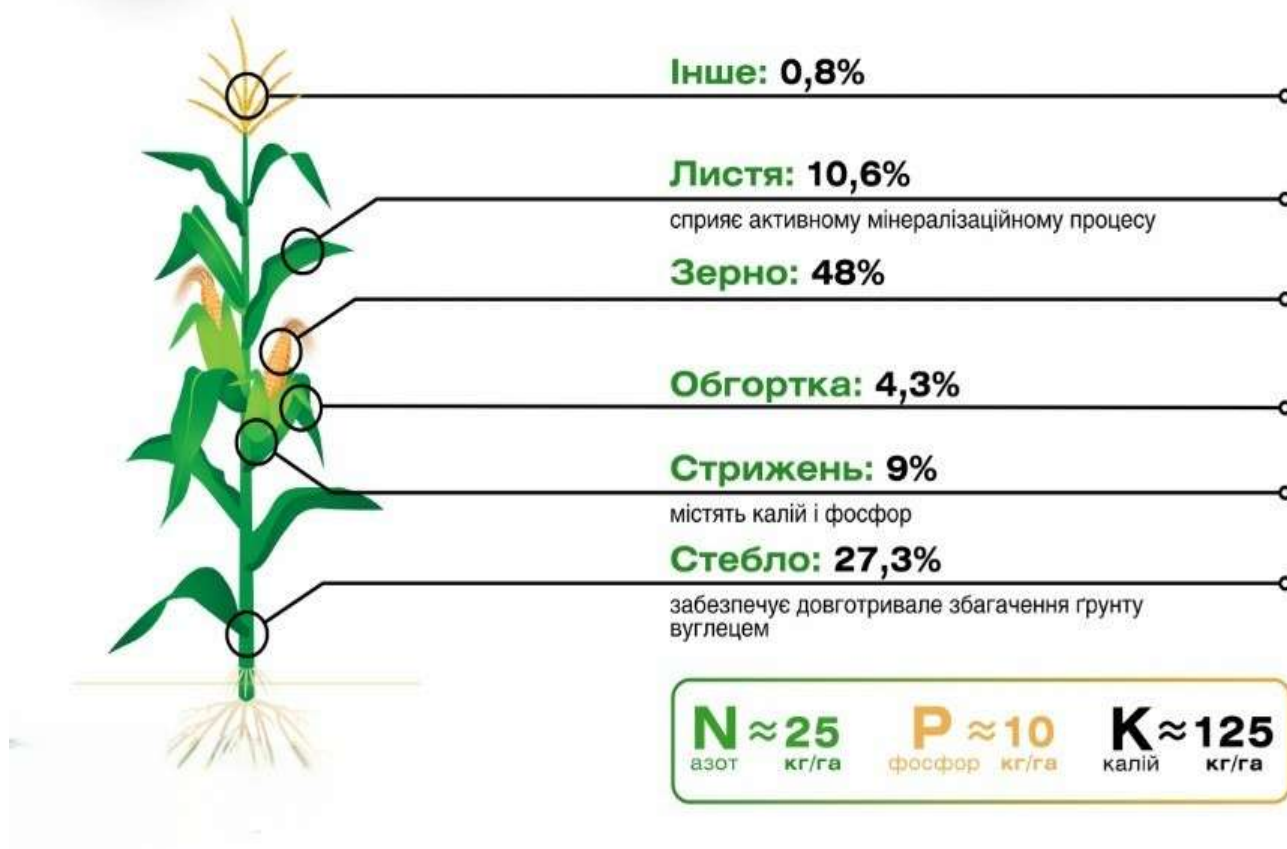

Рисунок 3.9 – Вплив кукурудзи на родючість ґрунтів

Сумісний вплив сої, зернових і кукурудзи на родючість ґрунту завдяки специфічним залишковим поживним речовинам дозволяє аграріям оптимізувати агрономічні підходи, скорочуючи витрати на добрива та забезпечуючи стабільну врожайність при збереженні природного балансу ґрунтових ресурсів.

В умовах ринкової економіки ключовим елементом комерційного успіху є підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Ефективність основної діяльності залежить від оптимального управління

такими параметрами, як витрати на виробництво, обсяги реалізації продукції та цінова політика.

Ефективність є показником, що характеризує співвідношення результатів і витрат за певний період. Це відображає, наскільки ефективно підприємство використовує ресурси для досягнення бажаних результатів у своїй господарській діяльності [31].

В межах екологічного розвитку підприємства сільського господарства ПП «Сільго-Сервіс» пропонується впровадження додаткового вирощування сої як інноваційного засобу покращення стану ґрунту після вирощування соняшнику.

Соя є однією з найпоширеніших культур у рослинництві. Ця високоврожайна бобова культура відзначається невибагливістю до типів ґрунтів, за винятком піщаних, а її насіння багате на рослинний білок. Широкий спектр використання сої забезпечує стабільний попит на неї, зокрема [63]:

- у кулінарії та харчовій промисловості для виготовлення вегетаріанських продуктів, соєвого м'яса, сирів, ковбас, котлет та супів, а також для корму худоби;
- для виробництва соєвого борошна, яке застосовується у створенні білкових продуктів;
- із насіння отримують високоякісну соєву олію та соєве молоко;
- ферментоване насіння служить основою для вироблення масла і пов'язаних продуктів, таких як макуха з пресованих бобів.

Попит на сою постійно високий через її універсальність, високу ціну порівняно з пшеницею та меншу чутливість до цінових коливань. Зростання потреби у сої спричинене збільшенням виробництва м'яса птиці та розвитком скотарства і свинарства. У зв'язку з цим вирощування сої є високоприбутковою діяльністю.

Підприємство вже володіє необхідними ресурсами — земельними ділянками, складами та обладнанням, що розраховане для вирощування сої. Враховуючи це, додаткові витрати на їх придбання не передбачаються.

На наявних потужностях підприємство здатне отримувати до 20 центнерів урожаю з гектара без шкоди для основного виробництва.

Першим етапом у реалізації цієї ініціативи є оцінка витрат на вирощування сої як поживної культури, що детально розглянуто в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Орієнтовний кошторис витрат на вирощування поживної сої

Показники	Витрати на 1га, грн	Витрати 1центнер, грн	Структура витрат,%
Оплата праці	1054	70,3	2,2
Відрахування на соціальні заходи	387	25,8	0,8
Паливно-мастильні матеріали	7475	498,3	15,6
Насіння	17800	1186,7	37,2
Інокуляція	6820	454,7	14,2
Засоби захисту рослин	5674	378,3	11,8
Амортизаційні відрахування	2712	180,8	5,7
Поточний ремонт основних засобів	1085	72,3	2,3
Страхові платежі	2790	186	5,8
Інші витрати	2089	139,3	4,4
Всього витрат	47886	3192,5	100

Згідно з прогнозами, виробничі витрати на гектар сої складуть 47 886 грн/га. Собівартість однієї тонни продукції оцінюється в 3 192,24 грн, що відповідає поточним економічним умовам. У структурі витрат на виробництво

сої найбільшу частку займають насіння, паливно-мастильні матеріали та інокуляція.

Сорт сої Галлек — це надранній, стабільний і високоврожайний сорт, здатний конкурувати за показниками врожайності із середньостиглими аналогами. Йому властива висока енергія початкового розвитку, стійкість до вилягання й розтріскування, а також рівномірне досягання. Галлек легко адаптується до різноманітних ґрунтово-кліматичних умов і ідеально підходить для механізованого збору (рисунок 3.10).

Рисунок 3.10 – Соя сорту Галлек

Основні характеристики сорту Галлек:

- група стиглості: надрання (000);
- тривалість вегетаційного періоду: близько 90-95 днів;
- тип росту: індетермінантний;
- врожайність: стабільно висока, зіставна із середньостиглими сортами;
- стійкість: витривалий до вилягання та розтріскування навіть під час пізнього збору;
- олійність: 18%;

- висота кріплення нижніх стручків: 13 см;
- особливості: забезпечує активний початковий ріст і демонструє адаптивність до різноманітних умов;
- насіння: з білим рубчиком.

Перед посівом насіння обов'язково проходить інокуляційну обробку. Страхові гербіциди не застосовуються, але в разі появи шкідників рекомендовано використання інсектицидів. Завершення вегетаційного періоду сої відбувається в першу декаду жовтня, коли середньодобова температура знижується до 10°C. Збирання урожаю розпочинають після зниження вологості зерна до 16-18%. У цей період сорт Галлек акумулює близько 2300 теплових одиниць, що забезпечує врожайність у межах 12-16 ц/га.

З урахуванням зазначених оціночних виробничих витрат, економічну ефективність вирощування дуже ранньої сої сорту Галлек представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Прогнозний розрахунок економічної ефективності пожнивної сої сорту Галлек

Показники	Значення
Одержань на 100 га посіву, тис.грн:	
- валової продукції	354,4
- товарної продукції	1080,0
- чистої продукції	678,4
- прибуток	577,2
Коефіцієнт окупності виробничих витрат:	
- валової продукції	0,740
- товарної продукції	2,255
- чистої продукції	1,417
-прибуток	1,205
Рентабельність, %	114,8

Дослідження показують, що вирощування дуже ранньої сої є цілком прибутковим варіантом. Хоча врожайність стерньової сої в середньому на 5 ц/га нижча, ніж у основної культури, особливості цієї технології дозволяють досягти фінансової вигоди завдяки зниженню витрат, зокрема, на оренду земель.

Передбачувана ціна реалізації сої складає 20 тис. грн/т, що відповідає поточним ринковим умовам. При цьому товарність досягає 100%, а норма прибутковості становить 114,8%. Проєкт є привабливим тим, що для його реалізації не потрібні додаткові земельні ділянки — виробники можуть отримати додатковий дохід, висіваючи сою як пожнивну культуру після збору озимого ячменю.

Однією з ключових переваг вирощування стерньової сої над основною є можливість уникнути багатьох агротехнічних прийомів. Це приводить до суттєвої економії матеріальних ресурсів, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах ведення господарства.

Однак високий ризик завжди супроводжує сільськогосподарське виробництво. Ця галузь залежить від погодних і кліматичних факторів, що перебувають поза контролем виробників. До того ж ринкові умови характеризуються коливаннями цін, непередбачуваністю державної політики та іншими чинниками, які спричиняють значні зміни прибутків із року в рік.

У контексті цих викликів було виконано спробу оцінити ризикованість запропонованого заходу. Невизначеність ринкових умов врахована через аналіз точки беззбитковості, яка слугує показником виробничого ризику (таблиця 3.3). Розрахунок норми беззбитковості виконано за відповідною формулою.

$$Нб = ПВ / ((Ц — ЗВо) * q) * 100, \quad (3.1)$$

де ПВ - загальна сума постійних витрат;

ЗВ - змінні витрати на виробництво 1 ц продукції;

Ц - планова ціна реалізації 1 ц продукції;

q - плановий обсяг реалізації, ц.

Таблиця 3.3 - Аналіз ризиків виробництва та збуту дуже раннього сорту сої Галлек як поживної культури з використанням точки безбитковості

Показники	Значення показників за варіантами				
	Очіку- ваний	Песимістичний		Оптимістичний	
		Зменшення факторів на 10%	Норма безбитко- ваності, %	Збільшення факторів на 10%	Норма безбитко- ваності, %
1	2	3	4	5	6
Плановий обсяг реалізованої продукції, ц	1500	-	-	-	-
Планова урожайність, ц/га	15	13,5	160,0	16,5	130,9
Загальна сума постійних витрат, грн	1011700	910530	129,6	1112870	158,4
Змінні витрати на виробництво 1 ц продукції, грн	2510,7	2260,5	1360,7	2760,9	1520,2
Планова ціна реалізації 1 ц продукції, тис. грн	20,				
Норма безбитко- ваності, %	144.0				

Точка безбитковості визначається під впливом таких факторів, як запланований обсяг продажів, очікувана врожайність, загальні постійні

витрати, змінні витрати на виробництво тонни продукції та передбачена ціна реалізації тонни сої. Згідно з проведеними розрахунками, за прогнозним сценарієм точка беззбитковості становить 144%, що дозволяє виробникам скоротити обсяг виробництва у 1,4 раза без ризику зазнати збитків навіть у несприятливих умовах.

У песимістичному сценарії ключовими факторами залишаються зміни очікуваної ціни реалізації тонни сої ($Nb = 170,2\%$) та запланованої врожайності ($Nb = 160\%$). Водночас, у випадку оптимістичного сценарію, найбільший вплив на точку беззбитковості має зміна загальних постійних витрат ($Nb = 158,4\%$). Загалом проєкт вважається високонадійним, оскільки точка беззбитковості перевищує 120% навіть при зміні основних факторів.

Такі результати свідчать про те, що проєкт є економічно виправданим, стійким та придатним для реалізації у виробничих умовах.

Таким чином, вирощування сої суттєво сприяє покращенню якості ґрунту, адже завдяки симбіозу з бульбочковими бактеріями вона збагачує його азотом. Крім того, соя позитивно впливає на структуру ґрунту та допомагає захищати його від ерозії. Рослинні рештки сої за своєю користю можна прирівняти до внесення значної кількості органічних добрив, що робить її цінним попередником для багатьох інших сільськогосподарських культур.

Водночас постійне вирощування лише сої (монокультура) може викликати виснаження ґрунту і сприяти накопиченню шкідників, тому необхідно практикувати сівозміну.

Висновки до розділу 3

Впровадження інновацій у сільському господарстві через комплексну стратегію, яка об'єднує різні аспекти для досягнення ефективності, надає можливість підприємствам сфери бути екологічноорієнтованими.

Основною метою є формування стратегії інерційного розвитку підприємства є продуктивна взаємодія між усіма її зазначеними компонентами задля максимально ефективного розвитку аграрного сектору з дотриманням принципів доступності, сталості та екологічної відповідальності.

Забезпечення належного екологічного розвитку сільськогосподарських підприємств дозволить підвищити їхню конкурентоспроможність і вивести український аграрний сектор на міжнародний ринок. Інвестиції в екоінноваційний розвиток гарантуватимуть економічну стабільність і зростання сільського господарства, а також сприятимуть задоволенню потреб сільського населення.

В розділі зазначено, що впровадження стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства сприятиме:

- мінімізації негативних наслідків змін і факторів, пов'язаних із нерациональною діяльністю;
- урахуванню як зовнішніх, так і внутрішніх об'єктивних чинників, що впливають на зміни, з акцентом на їх детальне вивчення;
- створенню необхідних інформаційних баз;
- забезпеченню основи для прийняття стратегічних і тактичних рішень;
- спрощенню процесу досягнення ефективності та прибутковості як у коротко-, так і довгостроковій перспективі;
- підвищенню динаміки змін через прискорення реалізації стратегічних планів завдяки впровадженню дієвої системи регулювання, контролю й аналізу.

Також відзначено, що вирощування сої значною мірою сприяє покращенню стану ґрунту завдяки взаємодії з бульбочковими бактеріями, які збагачують його азотом. Крім того, соя позитивно впливає на структуру ґрунту та сприяє його захисту від ерозії. Після збору врожаю рослинні рештки культури прирівнюються за ефективністю до внесення великої кількості органічних добрив, що робить сою важливим попередником для багатьох інших сільськогосподарських культур.

Висновки

Впровадження концепції сталого розвитку в аграрному секторі вимагає екологізації сільськогосподарського виробництва. Використання правових інструментів для забезпечення екологізації сприятиме стабільності аграрного виробництва, яке є важливим елементом для гарантування продовольчої безпеки України.

Екологізація в сфері сільського господарства спрямована на організацію розширеного виробництва екологічно чистої та безпечної продукції. Це здійснюється через збереження родючості ґрунтів і підтримання рівноваги у використанні основних невідновлюваних та умовно відновлюваних ресурсів, що застосовуються у процесах сільськогосподарського виробництва.

У сучасному світі кліматичні зміни стають дедалі відчутнішими, що вимагає термінових заходів. Здійснення зеленого переходу є складним, але необхідним процесом, який охоплює трансформації в енергетичній, транспортній, сільськогосподарській галузях та інших секторах економіки. Його основна мета — збереження клімату та забезпечення сталого розвитку. Водночас цей процес супроводжується значними соціальними та економічними викликами. Одним із ключових елементів зеленого переходу є зменшення залежності від викопного палива через перехід на відновлювані джерела енергії, такі як сонячна, вітрова та гідроенергетика, що поступово витісняють вугілля, нафту й газ.

У контексті розвитку сільських територій особливого значення набуває розробка ефективних підходів до впровадження екологічних інновацій. Це сприятиме не лише зменшенню негативного впливу на довкілля, але й водночас покращенню соціально-економічної ситуації в цих регіонах. Існуюча модель управління сільськими територіями потребує суттєвих змін, аби відповідати сучасним викликам. Орієнтація на екологічно сталий розвиток на основі

інноваційної політики відкриє можливості для агропромислового сектору України, дозволяючи йому посісти вагоме місце у світовій економіці.

Майбутній гармонійний розвиток сільського господарства залежить від впровадження інноваційних науково-технологічних рішень і екологічно орієнтованих технологій, які здатні забезпечити економічне зростання регіонів. Застосування екологічних інновацій створює нові перспективи для підвищення продуктивності, зниження собівартості та покращення якості і конкурентоспроможності продукції. Важливим завданням також є формування сприятливого інвестиційного середовища для стимулювання інноваційної активності в сільській місцевості.

Отже, екологічні інновації стають важливим інструментом у вирішенні екологічних і соціально-економічних проблем розвитку сільськогосподарських підприємств. Їхнє впровадження сприяє ефективному використанню природних ресурсів, раціоналізації природокористування та збереженню навколишнього середовища.

Кваліфікаційна робота виконана на базі приватного підприємства «Сільго-Сервіс», аналіз господарської діяльності якого за період 2020–2024 років виявив наступну динаміку. У 2020 році обсяг реалізації продукції та послуг становив 46 962,0 тис. грн, тоді як у 2024 році досягнув 76 606,0 тис. грн, що на 6274,0 тис. грн (або 8,9%) більше порівняно з 2023 роком.

Рівень зносу основних фондів протягом 2020-2024 років поступово зростав. На початку 2020 року він становив 14,5%, а у 2024 році —31,5%.

Щодо операційних витрат, у 2020 році вони становили 25 008,0 тис. грн і постійно змінювались: у 2021 році зросли до 26 930,0 тис. грн (+7,7%), у 2022 році – до рекордних 48 623,0 тис. грн (+80,6%). У наступному році витрати дещо скоротились до 42 458,0 тис. грн (-12,7%), але в 2024 році вони знову піднялись до 48 719,0 тис. грн (+14,8%). За цей період структура витрат зазнала змін: частка амортизаційних відрахувань знизилася з 28,0% (у 2020 році) до 12,3% (у 2024 році), матеріальних витрат — з 22,1% до 8,3%; натомість інші

операційні витрати зросли з 25,9% до рекордних 58,5%. Частка витрат на оплату праці залишалася стабільною і майже не змінилася (17,5% у 2020 році проти 17,4% у 2024 році), так само як і соціальні відрахування (6,5% у 2020 році проти 3,5% у кінці періоду).

У 2020 році підприємство отримало прибуток у розмірі 9 168,0 тис. грн. У наступному році прибуток скоротився до 7 537,0 тис. грн (-17,8%). У складному для компанії 2022 році фіксували збиток у сумі -4 703,0 тис. грн. Проте вже у 2023 році ситуація покращилася: зафіксовано прибуток у розмірі 6 691,0 тис. грн (+11 394,0 тис. грн). 2024 рік також завершився зі зростанням прибутку.

У кваліфікаційній роботі відзначено, що запровадження інновацій у сільському господарстві через комплексну стратегію, яка інтегрує різні аспекти для підвищення ефективності, відкриває можливості для підприємств галузі стати екологічно орієнтованими. Основна мета такої стратегії полягає у створенні системи гармонійної взаємодії між усіма її складовими, що забезпечить ефективний розвиток аграрного сектору з дотриманням принципів доступності, стійкого розвитку та екологічної відповідальності.

Дотримання екологічних підходів у діяльності сільськогосподарських підприємств сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому і міжнародному ринках. Інвестиції у впровадження екоінновацій забезпечать економічну стабільність, сприятимуть зростанню галузі та допоможуть у задоволенні потреб сільського населення.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи наголошено, що реалізація інноваційної стратегії в сільському господарстві сприятиме:

- зменшенню негативного впливу змін і факторів, пов'язаних із нераціональною діяльністю;
- урахуванню як зовнішніх, так і внутрішніх об'єктивних чинників із акцентом на їх глибокий аналіз;
- створенню необхідних інформаційних баз для забезпечення ефективного функціонування підприємств;

- формуванню основи для прийняття стратегічних і тактичних рішень;
- спрощенню процесів досягнення ефективності та прибутковості як у коротко-, так і довгостроковій перспективі;
- прискоренню виконання стратегічних планів завдяки впровадженню дієвих механізмів регулювання, контролю та аналізу.

У кваліфікацій роботі також зазначено, що в рамках стратегії інноваційного розвитку підприємства сільськогосподарського сектора ПП «Сільго-Сервіс» пропонується запровадити вирощування сої як додаткову культуру з метою покращення стану ґрунту після вирощування соняшнику.

Соя належить до найпоширеніших культур у рослинництві. Ця продуктивна бобова рослина вирізняється невибагливістю до типів ґрунтів, крім піщаних, а її насіння багате на рослинний білок. Завдяки широкому спектру застосування соя користується стабільним попитом.

Для реалізації проєкту підприємство вже володіє необхідними ресурсами — земельними ділянками, складськими приміщеннями та обладнанням, придатним для виробництва цієї культури. Додаткових витрат на придбання матеріальних ресурсів не передбачається, що суттєво спрощує процес впровадження нового напрямку.

Передбачувана ціна реалізації сої становить 20 тисяч гривень за тонну, що відповідає поточним ринковим умовам. При цьому товарність досягає 100%, а норма рентабельності сягає 114,8%.

Окрім того, вирощування сої сприяє поліпшенню стану ґрунту через збагачення його азотом завдяки симбіозу рослин із бульбочковими бактеріями. Соеві рослинні рештки значно покращують структуру ґрунту, допомагають боротися з ерозією та прирівнюються за користю до внесення органічних добрив. Це робить сою цінним попередником для наступних культур.

Список використаних джерел

- 1 Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
- 2 Про господарські товариства : закон України: офіц. текст: станом на 19 лют. 2004 р. К.: Парламентське видавництво, 2005. 64 с.
- 3 Про державну підтримку сільського господарства в Україні: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
- 4 Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
- 5 Про Концепцію науково-технологічного інноваційного розвитку України: Постанова Верховної Ради України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999. № 37. ст.336) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text>
- 6 Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI (втратив чинність 01.01.2020 року). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text>
- 7 Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
- 8 Про фермерське господарство: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>
- 9 Програма розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2021–2025 роки. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/5ses/68.pdf>
- 10 . Цілі сталого розвитку: веб-сайт. Global Compact. Network Ukraine. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/>

11 Господарський Кодекс України.: [офіц. текст станом на 02.08.2017 р. зі змінами та доп.]. закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

12 Податковий кодекс України/ URL: https://ips.ligazakon.net/document/T10_2755?an=21397&ed=2020_08_01

13 Афендікова Н.О. Інноваційний розвиток аграрного виробництва в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 32–34.

14 Батюк Б. Інноваційні управлінські рішення в умовах сучасних викликів. *Наукові інновації та передові технології* . 2024. № 2 (30). С. 364–373.

15 Безус Р.М., Антонюк Г.Я. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка АПК*. 2011. № 6. С. 47–52.

16 Державна служба статистики України : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

17 Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4 (58). URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14832/3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

18 Дикань В. Л. Національна модель індустріального розвитку країни: організаційно управлінський аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 11-34.

19 Дикань В. Л. Товарознавство та комерційна діяльність: підручник / В. Л. Дикань та ін.; за ред. В. Л. Дикань. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 362 с.

20 Дикань В. Л., Воловельська І. В. Інноваційні стратегії підприємств: проблеми, шляхи вирішення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 67. С. 9–17.

21 Дикань В. Л., Воловельська І. В., Маковоз О. В. Економічна безпека підприємства: навч. Посібник. Х.: УкрДАЗТ, 2011. 243 с.

22 Дикань В. Л., Єлагін Ю .В., Сухорукова Т. Г. Економіка праці на підприємствах залізничного транспорту: підручник. Х.: УкрДАЗТ, 2012. 275 с.

- 23 Дикань В. Л., Козинець А. С., Чупир Т. Я. Економічний аналіз ефективності діяльності залізниці: навчальний посібник. Харків, 2004. 161 с.
- 24 Дикань В. Л., Корінь М. В. Державне регулювання промислового розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 9-19.
- 25 Дикань В. Л., Маслова В.О. Організація виробництва: навчальний посібник. Харків, УкрДАЗТ, 2013. 422 с.
- 26 Дикань В. Л., Токмакова І. В. Розвиток еколого-економічного управління на підприємствах України в умовах євроінтеграції : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2008. 150 с.
- 27 Дикань В.Л., Каличева Н.Є., Чернобровка І.В. Забезпечення ефективності виробничих процесів підприємства: сучасні можливості та загрози. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 89. С. 97-105.
- 28 Дикань В.Л., Островерх Г.Є. Удосконалення механізмів державного управління розвитком залізничної галузі України у євроінтеграційному просторі. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. С. 11–19.
- 29 Дикань В.Л., Толстова А.В. Розвиток економіки України на основі принципу рівноправності відносин держави, бізнесу та суспільства. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2018. № 63. С. 9-19.
- 30 Дикань, В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 1. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 55 с.
- 31 Дикань, В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 2. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 45 с.
- 32 Дикань, В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 3. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 49 с.
- 33 Дикань, В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 4. Харків : УкрДУЗТ, 2022. 50 с.

34 Ємельянов Г. Роль екоінновацій в розвитку підприємств сільського господарства: тези доповідей. Матеріали 85-ї студентської науково-технічної конференції (10 - 11 грудня 2025 р. м. Харків). Харків: УкрДУЗТ. 2025.. С. 502-503

35 Кадирус І. Г., Величко О. М., Ткачова М. В. Роль конкурентоспроможності у забезпеченні ефективного розвитку підприємств. *Ефективна економіка*. 2024. № 11. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/11623>

36 Каличева Н. Є. Проблеми та перспективи розвитку економіки України в сучасній світовій економічній системі. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 4 (40). С. 117 – 120.

37 Каличева Н. Є., Бохан С. Є. Напрями забезпечення ефективного розвитку промислових підприємств в сучасних умовах. *Науковий огляд*. 2017. Вип. 5 (37). С. 5 – 15.

38 Каличева Н.Є. Державне регулювання, як фактор забезпечення ефективного функціонування національної транспортної системи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 31. С. 27-31.

39 Каличева Н.Є. Концептуальні положення управління еколого-економічним розвитком підприємств залізничного транспорту. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 43. С. 110-113.

40 Каличева Н.Є., Ємельянов Г.В., Луньов К. П. «Зелений» бізнес як основа сталого розвитку економіки України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 92.

41 Каличева Н.Є., Копачевська Ю.А. Вплив логістики на розвиток підприємств малого бізнесу в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. Ч. 2. С. 11-14.

42 Каличева Н.Є., Чорнобровка І.В. Обґрунтування підходів щодо державного регулювання економічних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021/2022. № 76-77. С. 12-17.

43 Каличева Н.Є., Чугуєв Ю.О. «Зелений» курс розвитку транспортно-логістичної системи: тенденції та перспективи. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2024. №2 (87). С. 112-122. URL: <https://www.daemmt.odesa.ua/index.php/daemmt/article/view/516/453>

44 Каличева Н.Є., Чугуєв Ю.О. Концептуальні основи розвитку підприємств транспорту на засадах зеленої логістики. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 34-36. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1345/1295>

45 Карнаушенко А. С., Гребенюк Н. В., Петренко В. С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 3(82). С. 184–189.

46 Кондратьєва К. А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.06/ Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. 16 с.

47 Косолап М. П., Кротінов О. П. Система землеробства No-till: навчальний посібник для спеціалістів агрономічних спеціальностей, викладачів, аспірантів, студентів тощо. К. : Логос, 2011. 352 с.

48 Кравець Н. В. Екологізація аграрного виробництва як принцип аграрного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид.ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 187 с.

49 Кривов В. М. Екологічно безпечне землекористування лісостепу України. Проблема охорони ґрунтів. 2-е ви., доп. К. : Урожай, 2008. 301 с.

50 Кумачова А. С. Політика формування та розвитку «зеленої економіки» як специфічний об'єкт державного регулювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=934>.

- 51 Курман Т. В. Екологізація традиційного сільськогосподарського виробництва як засіб забезпечення його сталого розвитку: правові аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2018. С. 95-99.
- 52 Лопушняк В. І. Агрохімічні та агроекологічні аспекти системи удобрення в Західному Лісостепу України. Львів: Ліга-Прес, 2015. 253 с.
- 53 Лутковська С. М., Лебідь О. В. Еколого-економічні умови активізації інвестиційної діяльності АПК України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 16. С. 78–87.
- 54 Мартін А. Г., Осипчук О. С., Чумаченко О. М. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія. К.: Центр навчальної літератури. 2015. 328 с.
- 55 Марчук І. У., Макаренко В. М., Розстальний В. Є., Савчук А. В., Філонов Є. А. Добрива та їх використання: навч. посібник. К. Арістей, 2013. 230 с.
- 56 Матковський П., Шеленко Д., Сас Л., Баланюк І. Інноватизація сільськогосподарських підприємств в умовах модернізації економіки. *European Journal of Economics and Management*. 2019. Vol. 5, Issue 2. p. 79–85. URL: stanapk/investiciyi/shchodoinvesticij-u-galuzi-tvarinnictva
- 57 Оверковська Т. К. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 6/2018. С. 136-141.
- 58 Панас Р. М. Рациональне використання та охорона земель : Навчальний посібник. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львівська політехніка". Львів : Новий Світ-2000, 2008. 349 с.
- 59 Панас Р. М. Рекультивация земель: навч. посібник. Вид. 2-ге стереотипн. Львів. Новий світ. 2000. 2007. 224 с.
- 60 Регіональна програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021–2027 рр. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/ekonomika/Rishennya978.pdf#8>.

61 Сільськогосподарська екологія: навчальний посібник. / Ткачук О.П., Шкатула Ю.М., Титаренко О.М. Вінниця: ВНАУ, 2020. - 542 с.

62 Томашук І. В. Хаєцька О. П. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. No 40. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-40-1.

63 Технологія вирощування сої: основні аспекти, поради науковців та досвід практиків. URL: <https://superagronom.com/articles/686-tehnologiya-viroschuvannya-soyi-osnovni-aspekti-poradi-naukovtsiv-ta-dosvid-praktikiv>

64 Ходаківська О.В. Екологізація аграрного виробництва: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2015. 350 с.

65 Юшкевич О. Стимулювання сільськогосподарських підприємств до підвищення екологічної відповідальності агробізнесу. *Ефективна економіка*. 2019. No 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.10.81.

66 Як зароджуються інновації у сільському господарстві: від молекули до поля. URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/yak-zarodzhuyutsya-innovaciji-u-silskomu-gospodarstvi-vid-molekuli-do-polya>

67 Як війна вплинула на ринок праці у сфері сільського господарства? URL: <http://milku.info/uk/post/ak-vijnavplinu-la-na-rinok-praci-u-sferi-silskogo-gospodarstva>

68 .Economic and Budgetary Outlook for the European Union 2022. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/698897/EPRS_STU\(2022\)698897_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/698897/EPRS_STU(2022)698897_EN.pdf)

69 Методичні вказівки до виконання кваліфікаційної роботи для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» / укладачі : В. Л. Дикань, Н. Є. Каличева, І. Л. Назаренко. Харків: УкрДУЗТ, 2023. 62 с

70 Студентська навчальна звітність. Текстова частина (пояснювальна записка). Загальні вимоги до побудови, викладення та оформлення: методичний посібник з додержання вимог нормоконтролю у студентській навчальній звітності /Козар Л.М. [та ін.]; за заг. ред. Л.М. Козара. Х.: УкрДУЗТ, 2018. 54 с.

АКТ

перевірки випускної кваліфікаційної роботи на наявність ознак
академічного плагіату

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism.com кваліфікаційна робота
на тему: «Напрями екологічного розвитку сільськогосподарського
підприємства»

автора: ЄМЕЛЬЯНОВ Герман Васильович
(ПІБ автора повністю)

містить 7,02 % запозичень. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала
професор кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом

07.12.2025 р.

(підпис)

Ганна ОБРУЧ